

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Polak

Razvoj turizma in varovanje narave (primer Bohinja)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Polak  
Mentor: Izr. prof. dr. Drago Kos

Razvoj turizma in varovanje narave (primer Bohinja)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

## ZAHVALA

Za strokovno pomoč in nasvete pri pisanju diplomskega dela se iskreno zahvaljujem mentorju, izr. prof. dr. Dragu Kosu.

Zahvaljujem se tudi mojim sogovornikom, županu občine Bohinj Francu Kramarju, Mileni Košnik, doc. dr. Mateju Ogrinu, Klemenu Langusu, zakoncema Antonu in Angleci Soklič in Robiju Božnarju.

Zahvala gre tudi moji družini, prijateljem in sodelavcem, ki so me spodbujali in potrpežljivo čakali, kdaj se bo končno zgodilo.

## Razvoj turizma in varovanje narave (primer Bohinja)

Turizem je postal v globaliziranem svetu pomembna gospodarska panoga. Razvoj turizma pomeni pomemben vir zaslužka za države, ki tržijo svoje naravne in kulturne znamenitosti. Tudi za Slovenijo je turizem razvojna priložnost, vprašanje pa je, v kateri smeri se bo razvijal: ali v smeri množičnega, do okolja ravnodušnega izkoriščanja narave ali v skladu s koncepti trajnostnega razvoja. Občina Bohinj, ki v veliki meri leži znotraj Triglavskega narodnega parka, predstavlja občutljiv ekosistem, obenem pa tudi izjemno naravno in kulturno vrednoto. Razvoj turizma na območju nacionalnega parka mora zato nujno izhajati iz načel trajnostnega razvoja in varovanja okolja. Pravno-formalno je področje razvoja trajnostnega turizma natančno urejeno, deklarirana vizija na državni ravni obstaja, prav tako je aktivna tudi lokalna skupnost s svojimi predlogi. Svoja stališča in vizijo o tej tematiki imajo tudi strokovna javnost, nevladne organizacije in posamezniki. V primeru Bohinja lahko opazujemo razkorak med deklariranimi stališči oblasti in praktičnimi primeri ljudi, ki so se odločili za razvoj specifične turistične ponudbe. Država, lokalne oblasti, strokovna javnost, zainteresirana laična javnost in prebivalci Bohinja se zavedajo težav na tem področju, predlogi rešitev pa so različni. Zato bo za učinkovito reševanje težav in razvoj trajnostnega turizma potrebno veliko usklajevanja in konsenzov.

Ključne besede: turizem, trajnostni razvoj, varstvo narave, zavarovano območje, Triglavski narodni park.

## Development of tourism and nature preservation (Bohinj case)

Tourism has become an important branch of economy in the globalised world. The development of tourism is an important source of income for countries where tourism is based on their natural and cultural heritage. In Slovenia, tourism is an opportunity for development as well, but the question is how it is going to develop: either in the direction of mass tourism, insensitive to the natural environment, or in concordance with the concepts of sustainable development. The municipality of Bohinj, which mostly lies within Triglav national Park, presents a delicate ecosystem with a great cultural and natural value. The development of tourism in the area of national park therefore has to be based on concepts of sustainable development and environmental awareness. The legislation concerning the development of sustainable tourism is well organised, its vision is declared on a national level, moreover, the local community is active and puts forward many suggestions. Experts, non-governmental institutions as well as individuals have their own viewpoints and visions on the subject. In case of Bohinj, we notice a difference between government's viewpoints and practice of the local people that have opted for the development of specific tourism branches. Government, municipalities, experts and interested individuals are aware of this problem, suggested solutions differ greatly. Therefore we can conclude that a lot of consensus and debate will be necessary for solving of these problems and for the development of sustainable tourism.

Key words: tourism, sustainable development, nature preservation, protected area, Triglav National Park.

## KAZALO

1 UVOD .....	6
1. 1 Cilji in namen predlagane teme.....	13
1. 2 Razvoj turizma in ohranjanje narave.....	13
1. 3 Metodologija .....	15
2 TEORETIČNA IZHODIŠČA .....	17
2. 1 Rimski klub .....	17
2. 2 Trajnostni razvoj .....	19
2. 3 Trajnostni razvoj, varstvo narave in zavarovana območja narave .....	22
3 FORMALNO-PRAVNA PODLAGA ZA RAZVOJ TRAJNOSTNEGA TURIZMA V BOHINJU.....	26
3. 1 Zakon o Triglavskem narodnem parku .....	27
3. 2 Zakon o ohranjanju narave.....	28
3. 3 Program razvoja turizma v Bohinju 2006–2013 .....	29
3. 4 Alpska konvencija .....	30
3. 5 Nevladna organizacija za zaščito Alp CIPRA.....	30
4 BOHINJ 2011.....	31
4. 1 »Igrišče narave namesto oaze miru« .....	31
4. 2 »Ne znamo prodajati tega, kar imamo« .....	35
4. 2. 1 Turistična kmetija Gorjup .....	38
4. 2. 2 Ranč Mrcina .....	44
4.3 CIPRA.....	48
4. 3. 1 Razhajanja v stališčih občinskih predstavnikov in nevladnih strokovnjakov .....	55
4. 4 Anketa: gorenjske turistične destinacije.....	57
4. 5 »Turizem ni le gospodarska panoga«.....	61
5 BOHINJ: PERSPEKTIVA.....	64
6 SKLEP.....	67
7 LITERATURA.....	69

## 1 UVOD

Turizem je postal v svetu po 2. svetovni vojni izredno pomembna gospodarska panoga, saj so širše množice ljudi prvič v novejši zgodovini dobile priložnost potovati in spoznavati svet. Tehnološki razvoj je skrajšal razdalje in pocenil potovanja, demokratizacija družbe pa je nekdanje privilegije plemstva in premožne buržuazije razširila na novodobni srednji sloj – predvsem v razvitih zahodnih družbah.

Razvoj turizma v svetu lahko pomeni pomemben vir zaslužka za številne države, ki tržijo svoje naravne ali kulturne znamenitosti. Obenem ta razvoj spremljajo pojavi, ki pričajo tudi o negativnih stranskih učinkih in posledicah množičnega turizma.

Slovenija je država, ki nima niti omembe vrednih naravnih bogastev (npr. nafte) niti v svetovnem merilu ne izstopa po izjemnih tehnoloških dosežkih (kot npr. ZDA), ki bi dolgoročno bili gonilo nacionalnega gospodarstva in razvoja. Vsekakor pa premoremo naravno in kulturno izjemno pestro in zanimivo pokrajino, kar je lahko primerna osnova za razvoj turistične ponudbe in storitev.

V Sloveniji je turizem zato najbrž razvojna priložnost, pomembno vprašanje je le, na kakšen način se bo razvijal. Bo to varianta množičnega, do okolja neobčutljivega izkoriščanja naravnih danosti, ali pa skrbno načrtovano in okoljsko občutljivo poseganje v prostor, ki bo dolgoročno ekološko vzdržno in obenem finančno stimulatивно za državo in njene državljane.

Raziskovanje razvoja turizma v Bohinju je specifično glede na naravne, zgodovinske, kulturne ipd. okoliščine. Vendar pa to ne pomeni, da lahko razumemo trajnostni razvoj na tem področju kot proces, ki je izoliran od ostalega sveta. Trajnostni razvoj je zaradi trenutne geopolitične slike sveta možen le kot globalni projekt. V tem smislu bi lahko izpostavila splošno znano frazo »misli globalno, deluj lokalno«. Ekološki problemi ne prizadevajo le Slovenije, ampak svet v celoti. Beck opozarja, da človeštvo pravzaprav izvaja politiko samouničenja:

*Uničenja in ogrožanja narave in okolja, poročila o vsebnosti strupov v živilih in uporabnih predmetih, grozeče in še huje: nesreče, ki so se že dogodile, s kemikalijami, strupi in v reaktorjih, učinkujejo kot počasno ali dirjajoče razvrednotenje in razlastitev lastninskih pravic. Z nebrzdano proizvodnjo modernizacijskih tveganj se*

*ves čas v nepretrganih korakih in skokih, včasih tudi v katastrofalnih zaostritvah – izvaja politika Zemlje, ki postaja neprimerna za prebivanje* (Beck 2001, 46).

Nekateri podatki, ki jih navaja Beck, so šokantni in opozarjajo na povsem nebrzdano in nekontrolirano ravnanje z naravnim okoljem, ki pa v svoji sklepnih fazi predvsem škoduje človeku samemu, saj ogroža celo njegove najosnovnejše biološke potrebe – na primer prehranjevanje: »*O lahkomišeltem ravnanju s pesticidi, na primer na Šri Lanki, poroča neki nemški razvojni strokovnjak: »Tam DDT posipavajo z rokami, ljudje so prekrti z belim prahom.« Na antilskem otoku Trinidad (1,2 milijona prebivalcev) so v letu 1983 našli skupaj 120 smrtnih primerov zaradi pesticidov. Neki farmer: »Če se po škropljenju ne počutiš bolnega, nisi dovolj škropil«* (Beck 2001, 50). Narava dandanašnji po Becku zato ni več samoumevna kot v preteklosti, temveč postaja »zgodovinski produkt« (Beck 2001, 98), torej produkt človeka, ki vanjo posega skrajno brezobzirno. Beckovo razmišljanje je skoraj apokaliptično, ker poudarja, da je uničevanje narave vgrajeno v osnovni model družbe, v kateri danes živimo. Človekovo razmišljanje in način življenja vključujeta tudi opustošenje narave: »Na koncu 20. stoletja »narava« ni niti vnaprej dana niti dodeljena, temveč je postala zgodovinski produkt, v naravnih pogojih svoje reprodukcije uničena ali ogrožena notranja oprema civilizacijskega sveta. To pa pomeni: uničenja narave, ki so integrirana v univerzalno kroženje industrijske proizvodnje, nehajo biti »gola« uničenja narave in postanejo integralni sestavni del družbene, ekonomske in politične dinamike« (Beck 2001, 98).

Beckovo razmišljanje povzema tudi Kirn, ki opozarja, da je za človeštvo v rizični družbi pomembno le tveganje (ki se nanaša predvsem na človekovo gospodarsko oz. ekonomsko dejavnost): »V rizični družbi prevladuje tveganje nad varnostjo, v trajnostni družbi pa bi moralo obstajati družbeno soglasje o sprejemljivem razmerju med tveganjem in varnostjo« (Kirn 2000). Tveganje se nanaša predvsem na človekova ekonomska prizadevanja oz. na neprestano gospodarsko rast.

Gospodarska rast in povečevanje števila človeške populacije sta za Pluta največji izziv človeštva na začetku 21. stoletja: »Zaradi rasti svetovnega prebivalstva in še hitrejše rasti gospodarstva se tudi pritiski na okolje in naravne vire nevarno povečujejo. Človeška vrsta je postala nosilka globalnih sprememb okolja, torej »geološka« sila. Svetovno gospodarstvo in poraba naravnih virov naraščata, zdravje planetarnega ekosistema in njegova raznovrstnost pa upadata« (Plut 2004, 7). Plut podobno kot Beck opozarja na katastrofične posledice, ki jih izziva človek s svojim brezobzirnim odnosom do okolja. Človekova dejavnost je dandanašnji

primerljiva le z najhujšimi naravnimi katastrofami, ki so prizadele planet Zemlja v vsej njegovi zgodovini: »V štiri milijarde let dolgi zgodovini evolucije zemeljskega življenja je sedanje obdobje po množičnem izginjanju rastlinskih in živalskih vrst zaradi nasilja človeške vrste primerljivo le s petimi obsežnimi naravnimi katastrofami, ki so povzročile izumrtje večine takratnih vrst« (Plut 2004, 8). Če je globalna ocena vpliva človeka na naravno okolje apokaliptična, pa je to še toliko bolj očitno na nekaterih posameznih področjih planeta. Plut je na tej točki izrazito kritičen tudi do Slovenije, ki resda zavzema majhen del zemeljske površine, vendar pa sorazmerno močno onesnažuje okolje:

*Slovenija je kot delček svetovnega ekosistema pod trajnim vplivom posledic posegov človeštva v naravno okolje. V okoljski globalizaciji tudi za Slovenijo velja načelo planetarne in medgeneracijske okoljske odgovornosti, torej trajna globalna sprejemljivost za porabo naravnih virov in obremenjevanje na prebivalca. Slovenijo označuje stabilizacija prebivalstva in prebivalstvenih pritiskov na okolje, a prekomerna poraba naravnih virov in ustvarjanje različnih oblik obremenjevanja okolja ter prostora. Glede na velikost ozemlja in število prebivalcev prispeva relativno velik, planetarno nadpovprečen delež (Plut 2004, 11).*

Ko razmišljamo o trajnostnem razvoju, moramo torej najprej oceniti stanje v okolju, v katerem živimo, čeprav smo več kot očitno vpeti v globalizacijske procese s svetom kot celoto. Plut opozarja na enostranske procese globalizacije, ki se nanašajo le na ekonomske pojave, zato je obenem tudi družbeno in socialno kritičen. Trajnostni razvoj namreč ne more biti ločen od globalizacijskih gospodarskih tokov in povezav:

*Sedanje globalizacijske procese označuje zlasti enostransko osredotočenje na gospodarstvo (ekonomska globalizacija), trgovino in finance ter zanemarjanje, podcenjevanje njihovih večplastnih okoljskih, socialnih in kulturoloških vidikov in posledic v mozaičnem (ne pa uniformiranem) svetu. Globalizacija poteka po meri vse bolj bogatih gospodarskih in političnih elit sveta, ki s kapitalom, razvojem sodobne tehnologije, obvladovanjem svetovnih informacijskih mrež in vojaško premočjo usmerjajo ključne globalne procese (Plut 2004, 13).*



Globalizacija je brez jasne opredelitve do vseh družbenih problemov – ne le ekonomskih – po Plutovem mnenju obsojena na propad, ker planet Zemlja nekontrolirane rasti prebivalstva in gospodarstva enostavno ne bo prenesel: »Svetovno gospodarstvo tako ne bo več moglo dolgo rasti, če bodo ekosistemi še naprej propadali z nezmanjšano hitrostjo in se hkrati zmanjševale zaloge naravnih virov. Ideologija (količinske) gospodarske rasti še vedno ne priznava geografskih, prostorskih in ekosistemskih omejitev« (Plut 2004, 14). Plut priznava, da natančne ocene o skrajni meji nosilnosti planeta ne poznamo, vendar kljub temu ostaja neizprosen. Prepričan je, da smo se meji, ko se naravno okolje ne zmore več regenerirati, že vsaj močno približali, v nekaterih primerih pa tudi brez dvomov preseгли: »Ne poznamo torej natančne zgornje meje zmožnosti planeta, da absorbira katerokoli posamezno vrsto onesnaženosti, še manj pa njegovo zmožnost absorpcije kombinacije različnih vrst onesnaženosti okolja. Vsekakor zgornja meja obstaja in v mnogih regionalnih okoljih je bila že v preteklosti presežena« (Plut 2004, 145). Plut predlaga celostni način reševanja težav, ki se pojavljajo v sodobnem svetu. Ekologija je zato družbeno-socialna tema, ki jo moramo obravnavati skupaj z gospodarskimi in tehnološkimi pojavi. Prihodnji razvoj človeštva je lahko uspešen le v primeru, ko bomo začeli razmišljati kompleksno in posamezne družbene pojave obravnavali soodvisno, ne pa ločeno drug od drugega. Najprej pa se moramo odreči prepričanju, da je ekonomska rast najpomembnejša vrednota, ki naj bi ji brezpogojno sledili: »Predstava, sveža vizija napredka človeštva v soodvisnosti varstva okolja, socialne pravičnosti in gospodarskega (ter tehnološkega) razvoja (predvsem kakovostnih sprememb) namesto predstave stalne ekonomske količinske rasti je eden najbolj verjetnih in možnih odgovorov na civilizacijske, državne in regionalne izzive prihodnosti« (Plut 2004, 158). Plut enostavno pojasni, da je (tudi) trajnostni razvoj odvisen le še od politične volje ljudi, ki imajo v svojih rokah moč za odločanje: »Vprašanje koncepta trajnostnosti ni več vprašanje pomanjkanja informacij in znanja, temveč vprašanje pomanjkanja politične volje« (Plut 2004, 167).

Giddens vidi vzroke za nastale globalne družbene razmere poleg tega tudi v psiholoških razlogih. Ljudje se zavedamo pomembnih družbenih problemov, vendar se v sklepnih fazi vendarle raje posvetimo vsakodnevnim težavam v našem lastnem življenju: »The large majority of people do not spend much of their time, on a conscious level at least, worrying about nuclear war or about the other major hazards for which it may or may not be a metaphor. The need to get on with the more local practicalities of day-to-day life is no doubt one reason, but much more is involved psychologically« (Giddens 1992, 132–133).

Ob izbruhu zadnje globalne finančne in gospodarske krize leta 2007 smo bili priča pojavu, na katerega opozarja Plut, ko govori o pomembnosti politične volje za korenite družbene spremembe. Države po svetu so takrat z gigantskimi finančnimi paketi reševale svoja gospodarstva, medtem ko so bili vsi ostali problemi – tudi ekološki – potisnjeni na stranski tir kot manj pomembni. Morda je zato ravno ta kriza dokazala, da narava še vedno ni prioriteta v prihodnjem razvoju človeštva. Tovrsten odnos Kirn pojasnjuje s specifičnim odnosom človeka do narave, ko je obenem del narave in samoizločen iz nje:

*Povezanosti človeka z naravo ni mogoče ustrezno razumeti, če jo opazujemo samo z vidika istovetnosti ali samo z vidika različnosti. Človek je specifična narava v naravi. V tem smislu je v njej in zunaj nje. Samorazlikovanje človeka v naravi je rezultat družbenokulturnega, zgodovinskega razvoja. To samorazlikovanje je ponekod okamenelo v nepremostljivem dualizmu med naravo in družbo. Človek pa se potem obupno teoretsko trudi, da bi povezal tisto, kar je sam miselno razdvojil in protistavil (Kirn 2004, 40).*

Za Kirna je to povsem napačen in nevaren način razmišljanja. Človek ne more bivati le prek institucij, ki jih je sam ustvaril, ampak bo vedno determiniran tudi in predvsem s strani narave. Zgolj zaradi tehnološkega napredka si človeštvo narave ne more podrediti:

*Uporaba znanja in tehnologije je temelj rastoče človekove svobode v naravi. Toda s tem ni izginila človekova odvisnost od izvornih naravnih bitnosti in danosti, samo njihov vpliv je postal vse bolj družbenotehnološko in spoznavno posredovan. Zaradi vse večjega ekonomskega, praktičnega pomena znanstvene in tehnične ustvarjalnosti nastaja videz o skoraj popolni neodvisnosti človeka od narave, da je določen samo po sebi, po svojem delu in družbenih institucijah. To je nevarna iluzija novoveškega človeka kot subjekta o njegovi popolni svobodi in avtonomiji nasproti naravi (Kirn 2004, 58).*

Institucije so izredno pomembne, ker lahko le one sprožijo trajnostno naravnan koncept človeškega življenja v prihodnosti. Posamezniki globalnih okoljskih težav ne moremo rešiti, zato je aktiven odnos pomembnih mednarodnih institucij ključnega pomena. Lobnik najprej izpostavi vlogo Evropske unije:

*Razmere, v katerih razpravljamo o okoljsko in razvojno uravnoteženi strategiji ter o načinu trajnostnega razvoja, so zapletene. Označujejo jih podnebne spremembe, še vedno zelo dinamičen razvoj prebivalstva v razvojno zaostajočem delu sveta, razlike med revščino in bogastvom, tržno gospodarstvo s pretiranim potrošništvom ter razmere, ko gospodarstvo napreduje, narava pa se slabša in podcenjuje. Izhod iz teh razmer v urejeno družbo znanja in blaginje obstaja, dolgotrajna bo in zahteva bistvene spremembe v odnosih v svetu. Nakazuje jih »Lizbonska strategija« Evropske unije (Lobnik 2004, 5).*

Prav tako pomembne so mednarodne konvencije, ki definirajo in regulirajo odnos do okolja. Aarhuška konvencija je ena izmed njih, podpisnica te konvencije pa tudi Slovenija:

*Konvencija o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah oz. Aarhuška konvencija je prvi pravno obvezujoči mednarodni dokument, ki je v celoti namenjen spodbujanju razvoja participativne demokracije. To evropsko regionalno mednarodno pogodbo je Slovenija podpisala skupaj s petintridesetimi državami in evropsko skupnostjo 15. junija 1998 na četrti ministrski konferenci Okolje za Evropo v Aarhusu na Danskem (Mirković 2002, 13).*

Vendar pa dokumenti na papirju niso dovolj. Šabič opozarja na kolektivno zavest ljudi o nekem problemu, ki je nujna za to, da deklarirani dokumenti zaživijo v realnem svetu. Kolektivna zavest najprej obstaja na ravni posameznika, nato pa se lahko realizira v skupni okoljevarstveni akciji. Šabič podobno kot Plut izpostavlja pomen zakonodajne in izvršne politične volje, ki skupaj s kolektivno zavestjo lahko učinkovito reši okoljske probleme:

*Sama mednarodna pogodba še zdaleč ni dovolj, da se nek problem reši. Mednarodni režim terja kolektivno zavest o nujnosti akcije na določenem področju, skupno sprejemanje zakonodaje in veliko politično in dejansko zavzetost, da se bo sprejeta mednarodna zakonodaja v posameznih državah tudi izvajala. Brez te kolektivne zavesti, brez občutka o obstoju skupnih vrednot, skupnih pravic in skupnih dolžnosti, mednarodni okoljevarstveni režimi ne morejo delovati (Šabič 2004, 45).*

Etika je naslednji pomemben dejavnik, brez katerega družbenih problemov ne moremo rešiti. Lah opisuje sodobno potrošniško družbo kot družbo brez etike, katere glavni motiv za lastni obstoj je pohlep. V svoji analizi zato predpostavlja nujen obstoj »bioetike« in celo »kozmoetike« kot pogoja za drugačen in odgovoren razvoj človeštva v prihodnosti:

*Ko postaneta moč in pohlep glavni motiv nekaterih struktur, gre vse mimo etike in prevlada brezsrčnost, ker z denarjem združena moč zasenči resnico, pravico, znanost in zavest. Če zanemarjamo red in se obnašamo, kot da zakoni narave in družbe niso svetinje, škodimo drugim in sebi. Tehnologijo in proizvode ustvarjamo po svojih potrebah, mižimo pa pred nevarnostjo, da lahko s tem povzročamo tudi škodo naravi in ljudem. Da bi odpravili škodljivo kemizacijo, potrebujemo bioetiko, kozmoetiko pa, ker smo vesoljsko okolje Zemlje posejali z umetnimi sateliti in tudi razmišljamo, kako bi v vesolje odrinili še radioaktivne odpadke. Takšna je potrošniška družba (Lah 2001, 17).*

Ko govorimo o okolju, obenem posredno govorimo tudi o turizmu. Turizem je v globaliziranem svetu vse pomembnejša gospodarska dejavnost, ki prinaša velike zasluške. Razvoja turizma seveda ne bomo zaustavili, vprašanje je le, na kakšen način se bo turizem razvijal. Naš generalni odnos do naravnega okolja določa tudi način, na katerega se ukvarjamo s turistično dejavnostjo. Globalizacijski procesi zato pomembno določajo način turističnega razvoja:

*Turizem je eden izmed pojavov globalizacije, o katerem ima neposredne izkušnje verjetno največ ljudi, bodisi kot turisti bodisi kot njihovi gostitelji. Moramo se tudi zavedati, kako močno diskusije o globalizaciji vplivajo na predstave o turizmu. Kot izredno dobičkonosna in perspektivna industrija in kot vedno popularnejša oblika razvedrila, za katero se odloča vse več pripadnikov vseh družb in kultur, postaja turizem tudi ena izmed oblik globalizacije: njenim učinkom je mogoče slediti v vedno več različnih družbah in kulturah ter v različnih družbenih razredih (Bajuk Senčar 2005, 14).*

## **1. 1 Cilji in namen predlagane teme**

V svoji diplomski nalogi želim na konkretnem primeru kritično prikazati in ovrednotiti predvideni model razvoja (množičnega) turizma in trajnostnega razvoja v občini Bohinj. Analizirati želim vplive, ki jih ima na okolje vse večje število gostov, in načrtovane ali pa že realizirane posege v prostor, na katerih naj bi temeljil nadaljnji razvoj turizma v Bohinju.

Na to temo je bilo napisanih že kar nekaj diplomskih nalog. Darinka Maraž je na Filozofski fakulteti v Ljubljani podrobno predstavila turistične nosilne zmogljivosti občine Bohinj. Maruša Velički s Fakultete za organizacijske vede Univerze v Mariboru je analizirala zadovoljstvo turistov v Bohinju. Urška Medja s Fakultete za management v Kopru pa je raziskovala možnosti razvoja turistične ponudbe v občini Bohinj. Omenjene diplomske naloge navajam zato, ker izkazujejo širši interes državljanov Slovenije za spremljanje načina turističnega razvoja v državi. Triglavski narodni park in občina Bohinj sta v tem smislu deležna izjemne pozornosti, saj gre za del Slovenije, ki je v turističnem in okoljskem smislu močno izpostavljen.

Ker se zavedam, da so različne analize razvoja v občini Bohinj že dokaj razdelane, želim svojo diplomsko nalogo zastaviti nekoliko drugače. To pomeni, da ne želim zgolj analizirati obstoječega stanja, ampak je moje izhodišče raziskovalno vprašanje, kakšne so možnosti da bi se turizem v Bohinju razvijal skladno z načeli trajnostnega razvoja in kaj se bo v občini Bohinj na področju razvoja turizma zgodilo v prihodnjih nekaj letih.

Seveda bom predstavila uradne dokumente, ki že usmerjajo na formalni ravni (ali to vsaj poskušajo) posege v izjemno občutljiv prostor zaščitenega naravnega parka. Poleg tega pa me zanimajo tudi pobude nevladnih organizacij za ohranitev Triglavskega narodnega parka in iniciative združenj in posameznikov, ki se zavzemajo za model razvoja turizma, ki bi na prvo mesto postavil skrb za ohranitev naravnih danosti, sanacije degradacij okolja v preteklosti in odgovoren razvoj v prihodnosti.

Primerjati torej želim pretekli razvoj, kakršnega v okolici Bohinjskega jezera poznamo do današnjih dni, z alternativnim prihodnjim (hipotetičnim) razvojem, ki bi lahko bil predvsem bolj odgovoren do naravnega okolja.

## **1. 2 Razvoj turizma in ohranjanje narave**

Množični turizem je pojav, zaradi katerega bi posegi v okolje v občini Bohinj utegnili postati izjemno problematični, če v poteku ne bodo upoštevane smernice trajnostnega razvoja. Občina Bohinj in država sicer imata načrt, kako preprečiti stihijski in nenadzorovan razvoj turizma v prihodnosti, obenem pa legitimno in ekonomsko učinkovito vnovčiti naravne in kulturne možnosti, ki jih ponujata občina Bohinj in predvsem območje Triglavskega narodnega parka.

Bohinjska dolina je prometno relativno izolirana, kar pomeni, da nima tranzitnega prometa – cesta se namreč v Zlatorogu konča. Obiskovalci oz. turisti torej prihajajo v Bohinj zato, ker so želeli priti v Bohinj. Odvisnost Bohinja od izboljšav prometne dostopnosti je posledično več kot očitna. Manjša koncentracija prometa je lahko z vidika varovanja okolja pozitivna. Nasprotno pa je boljša prometna povezava predpogoj za razvoj turizma: v tem primeru lahko dobre prometne povezave hitro pomenijo tudi nezaželene vplive na onesnaženost okolja – zato morajo biti preudarno načrtovane in upoštevati regulacijo dodatnih obremenitev na naravno okolje. Vendar pa moramo obenem upoštevati tudi dejstvo, da boljša prometna dostopnost lahko ogrozi nekatere bistvene predpogoje za razvoj kvalitetne turistične ponudbe v tem prostoru.

Družba za avtoceste Republike Slovenije načrtuje zaključek del na gorenjskem kraku avtocest v Sloveniji do konca leta 2013. Izboljšana prometna povezava bi utegnila vplivati tudi na obisk gostov v širši bohinjski okolici, predvsem pa seveda v neposredni bližini Bohinjskega jezera. Poleg tega je planirana tudi izgradnja obvoznice mimo Bleda. Obvoznica, ki bi se izognila prometni gneči, ki je med glavno turistično sezono na Bledu samoumevna, bi Bohinj še bolj približala gostom, ki bi želeli priti do npr. Bohinjskega jezera čim hitreje in čim bolj udobno.

Ob tem si lahko zastavimo vprašanje, ali so zakonska določila na papirju dovolj (običajno niso), da bi v praksi lahko preprečili nezaželene posledice, ki jih lahko sproži dobra cestna povezava. Po podatkih, ki sem jih dobila z analizo ankete (in jo bom v nadaljevanju podrobneje predstavila), je namreč ravno cestna povezava tista, ki je odločujoča za manjši ali večji obisk Bohinja in njegove okolice.

V času, ko pišem pričujočo diplomsko nalogo, se nahajamo v ključnih trenutkih, ki bodo določali nadaljnji razvoj turizma v bohinjski občini. Pomembni zakonski akti so sprejeti (npr. Zakon o Triglavskem narodnem parku), infrastrukturna povezava z osrednjo Slovenijo pa tik pred svojim zaključkom.

Raziskovalna vprašanja bodo v pričujoči diplomski nalogi ostala delno odprta, saj ne želim postavljati dorečenih sodb ali trditev za vprašanja na tistih področjih, kjer je razvoj dogodkov v prihodnjih nekaj letih preveč nepredvidljiv. Poskušala bom pojasniti okoliščine, ki dejansko že obstajajo, in odgovoriti na vprašanje, zakaj so takšne, kakršne so. Veliko težje pa je zanesljivo trditi, kaj se bo v Bohinju zgodilo, ko bo npr. zgrajena nova gorenjska avtocesta in obvoznica mimo Bleda, ko bodo vidni učinki novega Zakona o Triglavskem narodnem parku ipd.

Ključni akterji (država, občina, nevladne organizacije, turistična podjetja, nenavsezadnje tudi posamezniki) imajo vsak zase jasno vizijo razvoja, zato bo v prihodnjih letih zanimivo spremljati, kako bo razvoj v bohinjski občini dejansko potekal.

Upam si trditi le naslednje: v naslednjih nekaj letih bodo sprejete odločitve na občinski ali državni ravni določale karakter nadaljnjega razvoja turizma v Bohinju za daljše časovno obdobje. Vendar pa bodo zgolj formalno sprejeta določila v tem kontekstu premalo za preišljen trajnostni razvoj bohinjske občine in Triglavskega narodnega parka v celoti.

### **1.3 Metodologija**

Zastavljena izhodišča v pričujoči diplomski nalogi nameravam preverjati predvsem z analizo dosedanjih posegov v prostor, nato z analizo normativnih aktov, ki urejajo posege v prostor, ter nenazadnje tudi z analizo sekundarnih virov. Na ta način nameravam zbrati relevantna dejstva, s katerimi bom poskušala predstaviti trenutno stanje razvoja turizma v Bohinju in predviden nadaljnji razvoj v prihodnosti. Pri raziskovanju si bom pomagala tako s kvantitativno kot predvsem tudi s kvalitativno analizo podatkov.

Poudarek diplomske naloge bo na kvalitativnem raziskovanju. Na raziskovalno vprašanje »Kakšne so možnosti, da bi se turizem v Bohinju razvijal skladno z načeli trajnostnega razvoja?«, seveda ne bom mogla v celoti odgovoriti. Razlog je ta, da je področje, ki ga obravnavam široko in odpira množico dodatnih vprašanj. Zanimalo me bo predvsem dejansko stanje na terenu in ne zgolj teoretični nastavki oz. dokumenti, ki ostajajo na deklarativni ravni. Ker so nekatere predvidene rešitve trajnostnega razvoja že v teku ali pa že izvedene, me bo zanimalo, zakaj so odločitve takšne, kot so, in kdo je zanje odgovoren. Velik poudarek diplomske naloge bo zato na intervjujih s ključnimi udeleženci v tem procesu. Podatki, ki jih bom predstavila na ta način, so izrazito kvalitativne narave, obenem pa izvrstno odlikavajo vsa protislovja, ki jih v kontekstu trajnostnega razvoja v Bohinju že lahko opazimo.





## 2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

Ekologija postaja v sodobnem globaliziranem svetu téma, ki se ji nobena premišljena politika ne more več izogniti. Intenzivno izkoriščanje naravnih dobrin in vse hujše obremenjevanje okolja, kar je posledica načina življenja v postmodernih potrošniških družbah, postajata relevantna politična in gospodarska dejavnika. V mednarodni skupnosti se zato vse pogosteje pojavljajo pobude, kako odgovorno usmerjati razvoj na planetu kot celoti.

Ekološkega vprašanja v prihodnosti ne bo mogoče ignorirati. Dobson v svoji »Zeleni politični misli« to že uvodoma zelo enostavno pojasni: »Klimatske spremembe. Izsekavanje gozdov. Kisli dež. Izumiranje živalskih in rastlinskih vrst. Ozonska luknja. Zastrupljanje okolja s pesticidi. Genetsko spremenjena hrana. To so teme, ki so začele določati politično življenje ob koncu 20. stoletja in ki ga dobo še naprej določale tudi v 21. stoletju« (Dobson 2007, 1).

Ekološko je že zdavnaj postalo politično, zato bo naš način življenja v 21. stoletju enostavno moral biti prežet z ekologijo.

### 2. 1 Rimski klub

Leta 1968 sta italijanski industrialec Aurelio Peccei in škotski znanstvenik Alexander King ustanovila Rimski klub (Club of Rome). Rimski klub je organizacija, ki se posveti najpomembnejšim globalnim vprašanjem razvoja človeštva v prihodnosti. Predvsem se osredotoči na ekonomski razvoj, rast svetovnega prebivalstva in s tem povezanimi obremenitvami naravnega okolja. Rimski klub tako predstavlja prvo pomembno organizacijo, ki izpostavlja problem načina razvoja človeštva, kakršnega poznamo in ki nikakor ni trajnostno naravnan.

Rimski klub je leta 1970 povabil skupino znanstvenikov iz Massachusettskega inštituta za tehnologijo (v nadaljevanju MIT), naj pripravi študijo o ključnih problemih, ki čakajo človeštvo v bližnji prihodnosti. Študija MIT-a je bila končana leta 1972, njeni raziskovalni sklepi pa so bili naslednji:

1. Če se bodo sedanja gibanja naraščanja svetovnega prebivalstva, industrializacije, onesnaženosti, pridobivanja živeža in izrabe virov nespremenjeno nadaljevala, bodo meje rasti na tem planetu dosežene v času naslednjih sto let. Najbolj verjeten rezultat

bo dokaj nepričakovano in neobvladljivo nazadovanje tako števila prebivalstva kot industrijske zmogljivosti.

2. Ta gibanja rasti je mogoče spremeniti in uveljaviti stanje ekološke in gospodarske stabilnosti, ki lahko traja daleč v prihodnost. Mogoče bi bilo doseči takšno stanje svetovnega ravnotežja, da bi bile zadovoljene temeljne materialne potrebe vsakega človeka na Zemlji in da bi imel vsak posameznik enake možnosti, da uresniči svojo osebno človeško zmogljivost.

3. Če se prebivalstvo sveta odloči, da si bo prizadevalo doseči raje drugi kot prvi izid, bodo možnosti za uspeh toliko večje, kolikor prej si začne prizadevati zanj (Meadows in drugi 1974, 31–32).

Danes lahko trdimo, da se prebivalstvo sveta ni odločilo za drugo možnost, ki jo omenjajo strokovnjaki z MIT-a. V 80. letih 20. stoletja se namreč na svetovnem političnem prizorišču pojavita dva pomembna akterja, ki uveljavita neoliberalni kapitalistični sistem produkcije in posledično tudi zaostrene družbene odnose: ameriški predsednik Ronald Reagan in britanska premierka Margaret Thatcher. Njun model razvoja temelji na primarni vlogi gospodarske rasti in zanemarjanju ostalih dejavnikov. Po padcu berlinskega zidu leta 1989 in začetku pospešene globalizacije postane neoliberalni model prevladujoč povsod po svetu. Francis Fukuyama zato govori o »koncu zgodovine«, saj naj bi neoliberalni gospodarski model v povezavi z demokratično politično organizacijo družbe pomenil končno stopnjo razvoja človeštva.

Človeštvo se torej ni odločilo za trajnostni razvoj, temveč za eksponentno gospodarsko rast. Zato je tudi naslednje poročilo znanstvenikov iz leta 1992, ki nadaljujejo raziskovanje MIT-a iz leta 1972, dokaj pesimistično:

*Leta 1972 se je koncept konca rasti zdel še zelo oddaljen in vsi scenariji modela World3 so konec rasti prebivalstva in gospodarstva predvideli po letu 2000. Celo po najbolj pesimističnem scenariju je življenjski standard naraščal do leta 2015 in zdelo se je, da ima človeštvo dovolj časa za razmislek, odločitev in akcijo - celo na globalni ravni. Kazalo je, da sta prebivalstvo in gospodarstvo še znotraj nosilne sposobnosti Zemlje, da je še čas za varno rast, medtem ko se raziskuje dolgoročne možnosti sprememb. Če je bila to resnica v času objave poročila, leta 1992, ko je izšlo nadaljevanje knjige z naslovom Preko meja (Beyond the Limits), to ni bilo več tako.*

*Poročilo je potrdilo dognanja izpred dvajsetih let, a zaključilo, da smo nosilno sposobnost planeta že presegli. Že v zgodnjih devetdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo jasno, da človeštvo ne živi in ravna trajnostno (Tome 2010, 2–3).*

## **2. 2 Trajnostni razvoj**

Leta 1980 se pojavi koncept »trajnostnega razvoja«, ki ga skupaj izdelata *Program Združenih narodov za okolje* (United Nations Development Program) in *Svetovna zveza za ohranitev narave*, ter načrt nato predstavita javnosti v *Strategiji za ohranitev narave*. Kasneje natančnejšo definicijo trajnostnega razvoja leta 1987 oblikuje t. i. Brundtlandova komisija kot uradno poročilo *Svetovne komisije za okolje in razvoj* (World Commission for Environment and Development). Temu so sledile pomembne konference Združenih narodov, naj omenim vsaj tisto iz Ria de Janeira leta 1992, kjer je bila sprejeta resolucija Agenda 21, ki predstavlja globalni osnutek za okolje in razvoj vseh držav v 21. stoletju.

Trajnostni razvoj kot termin je domovinsko pravico našel tudi v Sloveniji. Drago Kos ob tem opozarja na njegovo inflatorno rabo, čeprav je zamisel o trajnostnem razvoju v praksi še v povojih:

*Skorajda ni mogoče najti več razvojnega dokumenta ali pa razmišljanja, ki se ne bi skliceval na »trajnostne« cilje in načela. O pandemiji tega govorjenja se lahko mimogrede prepričamo, s pomočjo internetnih iskalnikov. V drobcu sekunde pridemo do večmilijonskega števila zadetkov. Takšna intenzivnost in gostota razprav bi nas pravzaprav morala razveseljovati, če ne bi bila sorazmerna s pogostnostjo tudi ohlapnost, nediskriminatornost, nedoločenost rabe tega pojma. Že na osnovi bežne analize lahko ugotovimo, da je tudi v Sloveniji »trajnostni razvoj« postal nekakšna magična beseda, zarotitveni obrazec, ki se ga mnogim uporabnikom ne zdi potrebno podrobno opredeljevati. Vsakdo ga dojema in interpretira skladno s svojim znanjem, domišljijo in interesi (Kos 2004, 333).*

Kos podrobneje predlaga bolj strukturirano rabo tega radikalnega koncepta: »Na izhodiščni analitični ravni ugotavljamo in empirično merimo okoljske posledice produkcije in reprodukcije sodobnih družb, ki so dosegle še nevideno stopnjo rabe in izrabe naravnih virov« (Kos 2004, 335). **Analitična** raven je empirična, torej tista, ki lahko meri dejanske vplive, ki se že odražajo v okolju.

**Normativna** raven išče prve konkretne odzive družbe na spremembe v okolju: »Najbolj preprosto bi normativno raven opredelili kot presojo razdalje med analitičnimi ugotovitvami o realnih posledicah rabe naravnih virov in obremenjevanja okolja in stopnjo ter načinom družbenega odzivanja na te ugotovitve« (Kos 2004, 336).

Očitne razlike med analitično in normativno ravno zahtevajo oblikovanje tretje, **strateške** ravni trajnostnega razvoja: »Upravljanje, regulacija, spodbujanje, izvajanje različnih politik, skratka strateško delovanje za doseganje trajnostnih ciljev mora biti prilagojeno zelo raznovrstnim pogojem na vseh nivojih, od lokalnega do globalnega« (Kos 2004, 337).

Kos problematizira razmerja, ki se oblikujejo od analitične do strateške ravni trajnostnega razvoja in preprečujejo njegovo praktično aplikacijo. Zato je zelo pomembno ugotavljati razlike med strokovno oz. analitsko ter normativno oz. vrednostno ravno, ter na tej podlagi izdelati strateški načrt usklajevanja. V globaliziranem svetu so tudi okoljski problemi globalni in nikakor niso omejeni le na posamezne države, ki so morda najhujše onesnaževalke okolja. Podobno v svoji analizi razmišlja tudi Andrej Kirn:

*Trajnost v sodobnih procesih globalizacije in nastajajoče globalne družbe je lahko samo globalna. Samo globalna trajnost je najbolj trajna, ne pa področna, lokalna, regionalna ali celo kontinentalna. Ne more biti neka družba trajnostna, če je v njej trajnostno samo gozdarstvo ali ribištvo, ne pa tudi kmetijstvo, turizem, energetika ... idr. Ne more imeti značilnosti trajnosti posamična ekonomija niti ne tako velikega obsega kot je na primer NAFTA ali Evropska zveza, če pa je vsa ostala planetarna obremenitev okolja netrajnostna glede na njegove zmogljivosti. Ne more obstajati trajnostna ekološka praksa ob netrajnostnih vrednotah in mišljenju. Lahko pa slednje prehiteva uveljavljanje prve. Skratka, ekološka trajnostna družba in trajnostni razvoj mora imeti značilnosti globalnosti, celovitosti in paradigmatičnosti. Začenja pa se uveljavljati lokalno, delno in neparadigmatično (Kirn 2004, 301).*

Kosovo in Kirnovo razmišljanje (podobno razmišljajo tudi mnogi drugi avtorji) na teoretični ravni prispevata bistven poudarek, ki ga želim izpostaviti tudi sama v pričujoči diplomski nalogi. Trajnostni razvoj bo ostal zgolj akademska kategorija, če v prihodnosti ne bomo zmogli aplicirati akademskih spoznanj v praksi. Odgovorno ravnanje z okoljem in razvoj turizma na osnovi trajnostnih načel nikakor nista abstraktni kategoriji. Kakšen je naš

odnos do okolja, lahko neprestano opazujemo vsak dan v svetu, kjer živimo. Trajnostni razvoj bo lahko vplival na kvaliteto našega vsakdanjega življenja kjerkoli, ne le na ekskluzivnih turističnih področjih.

Uresničevanje načel trajnostnega razvoja se seveda začne na lokalni, mikro ravni. Razmislek o razvoju turizma v širši bohinjski okolici zato pomeni osnovno enoto (v določenem in konkretnem primeru), ki pa je seveda del globalnega razmisleka o odnosu do okolja. Ne ustvarjam si nobenih iluzij, da lahko sama rešim te probleme, vsekakor pa do neke mere posamezniki lahko vplivamo predvsem na politične odločitve, ki vplivajo na kakovost okolja, v katerem živimo. Trajnostni razvoj je še v svoji zgodnji fazi, česar se dobro zaveda tudi Kirn:

*Nobena družba na Zemlji še ni na tirnici trajnostnega razvoja. Približala se mu je mogoče samo po dveh, treh kazalcih, ne pa po številnih drugih. Nekatero državo so se uspeli približati uveljavljanju posamičnega vidika trajnosti, toda zato še niso trajnostne družbe s trajnostno ekonomijo. Kitajska je s planiranjem družine pristala pri dveh otrocih na ženo, znižala rodnost in tako dosegla populacijsko stabilnost v nekaj desetletjih, Danska je prepovedala gradnjo termoelektrarn, Izrael je prispeval novo tehnologijo za bolj učinkovito namakanje, Južna Koreja je pogozdila svoje griče in gore, Kostarika je naredila plan prehoda na obnovljive energetske vire, Nemčija je vodilna v ekološki davčni reformi, Islandija načrtuje prvo ekonomijo v svetu, ki bo temeljila na vodiku namesto na ogljiku, ZDA so od leta 1982 za skoraj 40 % zmanjšale erozijo prsti, Finska je prepovedala uporabo pločevink, ki se jih ponovno ne polni (Kirn 2004, 302).*

Razpršeni primeri ekoloških ukrepov na različnih koncih sveta so le začetek tega, čemur pravimo trajnostni razvoj in sami po sebi nikakor ne zadostujejo za globalen prehod v planetarno trajno družbo. Poleg tega je treba upoštevati tudi dejstvo, da se stalno pojavljajo novi ekološki problemi, morda celo hitreje, kot pa človeštvo uspe sanirati že obstoječe.

Kirn analizira tudi aktualno stanje v Sloveniji, ki je po njegovem mnenju daleč od trajnostnega značaja:

*V številnih primerih se v našem družbenopolitičnem prostoru zavzema za odločitve in zakone, ki so netrajnostne narave. Tako predlagatelji sprememb Zakona o*

*Triglavskem narodnem parku dokazujejo, da se bo z njim še zaostрил režim varovanja narave, a hkrati bo zakon »bolj življenjski«. Pozdraviti in podpirati je treba prizadevanja, da se zakone naredi bolj življenjske, toda pri tem obstaja nevarnost da se krši načelo pravičnosti. Zakon je lahko bolj življenjski za nekatere, a krivičen za druge (Kirn 2004, 304).*

Omenjeni primer Zakona o Triglavskem narodnem parku je do neke mere paradoksalen: kako naj zakon ostreje štiti naravo, obenem pa omogoča »bolj življenjsko« usmeritev dejavnosti v zaščitenem naravnem okolju? Predvidevam namreč, da izraz »življenjski« vključuje med drugim tudi možnosti izkoriščanja naravnih dobrin. Za tem izrazom se seveda zlahka skriva (ekonomski) interes posameznih družbenih skupin, lobijev, lokalnih organizacij ...

### **2.3 Trajnostni razvoj, varstvo narave in zavarovana območja narave**

Varstvo narave je v dokumentu *Sistem varstva narave v Sloveniji (2006)* opredeljen kot:

*Varstvo narave je dejavnost, v okviru katere se izvajajo družbene aktivnosti in prizadevanja za ohranitev predmetov varstva, tj. izbranih delov narave oziroma narave kot celote. Cilj varstva narave je njena ohranitev. Subjekti varstva narave so fizične in pravne osebe, ki imajo pravico in dolžnost ohranjanja in varstva narave in morajo ravnati tako, da prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti in varujejo naravne vrednote skladno z Zakonom o ohranjanju narave (Ministrstvo za okolje in prostor, 2006).*

Sistem varstva narave je urejen s celovitim sistemom pravnih norm. To so:

- *Ustava Republike Slovenije;*
- *mednarodno pravo;*
- *pravo Evropske Unije;*
- *upravno pravo: pravo varstva okolja – pravo varstva narave;*
- *civilno in kaznovalno-prekrškovno pravo.*

Ukrepi varstva narave so aktivnosti, ki jih država in lokalne skupnosti izvajajo za izpolnjevanje namena in doseganja ciljev varstva narave. Ločimo jih na pravne in fizične ukrepe. Ukrepi varstva narave, ki so urejeni s pravnim aktom so:

- **neposredni ukrepi:** pogodbeno varstvo in skrbništvo, začasno zavarovanje, zavarovanje, obnovitev, označitev v naravi, omejitev ravnanj, ki ogrožajo zavarovane živalske vrste, omejitev ravnanj, ki ogrožajo rastlinske vrste, omejitev ogledovanja in obiskovanja, obveznost ugotovitve prisotnosti območij z varstvenim statusom;
- **posredni ukrepi:** naravovarstvene smernice, presoja sprejemljivosti vplivov planov, presoja sprejemljivosti vplivov posegov na naravo, prevlada druge javne koristi nad javno koristjo ohranjanja narave, naravovarstveno soglasje, dovoljenje za poseg v naravo, izravnalni in omilitveni ukrep, odprava škodljivih posledic;
- **izvedbeni ukrepi:** zakonita predkupna pravica, vpis varstvenega statusa za nepremičnine na zavarovanih območjih v zemljiško knjigo, omejitev pravnega prometa z državno lastnino, soglasje upravne enote v prometu z nepremičninami na zavarovanih območjih, razlastitev, obvezen odkup zaradi omejitev lastninske pravice, odškodninske odgovornosti države in lokalne skupnosti.

Ukrepi varstva se izvajajo v pretežni meri na območjih, ki so opredeljena kot naravovarstveno pomembnejša. To so območja:

- s statusom varovanih območij;
- s statusom zavarovanih območij;
- s statusom mednarodno varovanih območij;
- območja, kjer se načrtuje ustanovitev zavarovanih območij;
- območja, kjer se pričakuje odkritja, ki bodo povzročila podelitev statusa varovanih ali zavarovanih območij.

Republika Slovenija zakonsko opredeljuje zavarovana območja narave, kar je eden izmed ukrepov varstva narave. ZON opredeljuje širšo in ožjo vrsto zavarovanih območij. Med širša območja sodijo:

- **Narodni park:** je veliko območje s številnimi naravnimi vrednotami ter z veliko biotsko raznovrstnostjo. V pretežnem delu narodnega parka je prisotna prvobitna

*narava z ohranjenimi ekosistemi in naravnimi procesi, v manjšem delu narodnega parka so lahko tudi območja večjega človekovega vpliva, ki pa je z naravo skladno povezan.*

- **Regijski park:** *je obsežno območje regijsko značilnih ekosistemov in krajine z večjimi deli prvobitne narave in območji naravnih vrednot, ki se prepletajo z deli narave, kjer je človekov vpliv večji, vendarle pa z naravo uravnotežen.*
- **Krajinski park:** *je območje s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost.*

Ožja zavarovana območja narave pa so naslednja:

- **Strogi naravni rezervat:** *je območje naravno ohranjenih geotopov, življenjskih prostorov ogroženih, redkih ali značilnih rastlinskih ali živalskih vrst ali območje, pomembno za ohranjanje biotske raznovrstnosti, kjer potekajo naravni procesi brez človekovega vpliva.*
- **Naravni rezervat:** *je območje geotopov, življenjskih prostorov ogroženih, redkih ali značilnih rastlinskih ali živalskih vrst ali območje, pomembno za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ki se z uravnoteženim delovanjem človeka v naravi tudi vzdržuje.*
- **Naravni spomenik:** *je območje, ki vsebuje eno ali več naravnih vrednot, ki imajo izjemno obliko, velikost, vsebino ali lego ali so redki primer naravne vrednote.*

Po podatkih Agencije Republike Slovenije za okolje imamo trenutno v Sloveniji: 1 narodni park, 3 regijske parke, 43 krajinskih parkov, 1 strogi naravni rezervat, 54 naravnih rezervatov in 1277 naravnih spomenikov. Zavarovanih je 254.847 hektarov, kar predstavlja 12,57 % površine Slovenije (stanje julija 2010).

Zavarovana območja narave predstavljajo občutljivo naravno okolje, kjer so neregulirani ali celo stihijski posegi človeka lahko izjemno škodljivi. Ob upoštevanju načel trajnostnega razvoja je previdnost pri posegih v okolje še toliko bolj pomembna. Bohinj leži na zavarovanem območju narave, obenem pa je to tudi – v gospodarskem smislu – podeželsko okolje, ki obenem ponuja velike priložnosti za razvoj turizma. Načela trajnostnega razvoja in gospodarskih dejavnosti so tu zato še toliko bolj organsko povezana. Razvoj podeželja in turizma ne more biti ločen od načel, ki upoštevajo vzporedno skrb za varovanje naravnega okolja, na kar opozarja Ana Barbič.



Ana Barbič v svoji knjigi »Izzivi in priložnosti podeželja« aplicira teorijo trajnostnega razvoja na podeželje. Raziskuje možnosti, ki jih podeželje kot specifično gospodarsko področje lahko nudi v prihodnosti. Barbičeva najprej opozarja na globalno ekološko stanje:

*Gospodarska rast kot temeljna usmeritev obdobja klasičnega kapitalizma je nedvomno prispevala k izboljšanju kakovosti življenja ljudi, hkrati pa je izrazito ogrozila naravne vire (vodo, zrak, zemljišča), ki pomenijo temelj človekovega obstoja. Ekološka načela so v gospodarskih dejavnostih razvitih držav vsaj nekoliko že upoštevana, manj razvite države pa še vedno pomenijo prostor za odpadke razvitih. Tako je odnos med ekonomijo in ekologijo postal predvsem vprašanje odnosa med bogatimi in revnimi državami sodobnega sveta (Barbič 2005, 15).*

Degradacija okolja je torej dejstvo oz. še več: intenzivno se nadaljuje v manj razvitih državah, kamor bogati selijo svojo proizvodnjo. Na prvi pogled je položaj brezupen, saj skrb za okolje ni enaka v vseh državah sveta. Če pa na to navežem že omenjeno Kirnovo misel, da »se trajnostni razvoj začneja uveljavljati lokalno, delno in neparadigmatično«, potem je nadaljnja razprava smiselna. Barbičeva trdi, da je razvojni potencial podeželja velik, vendar le v kontekstu popolne ekološke osveščenosti:

*V varovanje okolja in ohranjanje narave usmerjen razvoj učinkovito zagotavljajo le družbe, v katerih ekološke vrednote in ekološko ravnanje sprejemajo vsi njihovi člani ne glede na to, s kakšnimi gospodarskimi dejavnostmi se ukvarjajo in v kakšni skupnosti (mestni, podeželski) živijo. Torej varovanja narave in okolja ni mogoče naprtiti le podeželskim prebivalcem, temveč so zanj enako odgovorni tudi prebivalci mest, čeprav se oboji lahko razlikujejo po stopnji ekološke ozaveščenosti in doslednosti v ekološkem ravnanju (Barbič 2005, 20).*

Postsocialistična in postindustrijska Slovenija je v gospodarskem smislu na pomembnem razpotju. Nekdanji industrijski giganti so večinoma propadli, doživeli smo močno prestrukturiranje ekonomije, poleg tega pa se nahajamo že globoko v informacijski dobi. V vsem tem času je bilo kmetijstvo relativno zapostavljeno in prepuščeno individualni podjetniški pobudi. Na območju Slovenije so se pojavile številne turistične kmetije, vse več

posameznikov ponuja biopridelano hrano, na trgu so nove, ekskluzivne oblike turistične ponudbe. Žal pa slednje ne velja za področje Bohinja, o čemer bom govorila kasneje.

Spremenjene gospodarske in politične razmere so spremenile tudi odnos do podeželja in kmetijskih dejavnosti. Majhnost in pestrost slovenske pokrajine sta lahko izvrstni izhodišči za gospodarsko pobudo. V tej točki naletimo na problem, o katerem govori Barbičeva. Kako izkoristiti in upravljati vire, ki so nam na voljo? Brez jasne strategije seveda ne gre: »Če postavimo kot cilj zagotovitev oz. udejanjanje celovitega in vzdržnega razvoja podeželskih skupnosti na celotnem podeželju države, moramo najprej ugotoviti stanje na področju znanosti/raziskovanja in izobraževanja ter opredeliti vlogo države v spodbujanju in financiranju lokalnih razvojnih projektov« (Barbič 2005, 301).

Strategije seveda obstajajo, tako na državni kot tudi na lokalni ravni. Ob tem smo kot člani Evropske unije upravičeni tudi do sredstev, ki jih ob določeni spretnosti lahko črpamo iz evropskega proračuna. Vprašanje, ki me ob tem najbolj zanima, pa niso le deklaracije na papirju, temveč predvsem vsakdanja praksa na terenu. Vsekakor pa poznavanje deklariranih razvojnih strategij je nujno potrebno za to, da vemo, v kontekstu kakšnih razvojnih predvidevanj se nahajamo.

### **3 FORMALNO-PРАВNA PODLAGA ZA RAZVOJ TRAJNOSTNEGA TURIZMA V BOHINJU**

Velik del bohinske občine sodi geografsko na področje Triglavskega narodnega parka (v nadaljevanju »TNP«), kar pomeni, da je del najpomembnejše institucije, ki je bila kadarkoli ustanovljena v Republiki Sloveniji z namenom varovanja narave. Formalno-pravno je zato to področje dokaj natančno urejeno že od leta 1981, ko je bil s prvim Zakonom o Triglavskem narodnem parku (v nadaljevanju »ZTNP«) le-ta sploh ustanovljen. V samostojni Sloveniji je prišlo do potrebe po reviziji starega zakona, zato je vlada leta 2007 pripravila prvi predlog spremenjenega ZTNP. Končno verzijo ZTNP je parlament Republike Slovenije sprejel 18. junija 2010, v veljavo pa je zakon stopil 15. julija 2010.

### 3. 1 Zakon o Triglavskem narodnem parku

V obrazložitvi posameznih členov ZTNP (2010) država Slovenija opredeli svoje stališče do trajnostnega razvoja na območju TNP-ja. Trajnostni razvoj zakon omenja že v svojem 1. členu:

*S tem zakonom se ustanovi narodni park, določa njegovo območje, varstvena območja in območja ožjih zavarovanih območij v narodnem parku, pravila ravnanja in varstvene režime, način upravljanja narodnega parka, sodelovanja javnosti in prebivalcev narodnega parka pri upravljanju narodnega parka, trajnostne razvojne usmeritve v narodnem parku in na območjih samoupravnih lokalnih skupnosti v narodnem parku (v nadaljnjem besedilu: parkovne lokalne skupnosti) ter način njihovega izvajanja, financiranje, nadzor, sankcije in druga ravnanja, povezana s cilji in nameni tega zakona.*

V 5. členu pa zakon opredeljuje odnos države do območja narodnega parka v celoti:

*Narodni park je območje z izrazitimi značilnostmi visokogorskega sveta, geološkimi, geomorfološkimi, s hidrološkimi in z drugimi naravnimi vrednotami, obsežnimi in raznovrstnimi ekosistemi, izjemno bogatim rastlinskim in živalskim svetom z redkimi ter značilnimi rastlinskimi in živalskimi vrstami, z visoko stopnjo kakovosti krajine in ohranjenosti kulturne dediščine. Zgodovinske in kulturne vrednote ga povezujejo z večstoletno prisotnostjo človeka in njegovim vsakodnevnim delovanjem. Z ekološkega, zgodovinskega, kulturnega, vzgojnega, razvojnega, duhovnega, s simbolnega, z identitetnega ter estetskega vidika in zaradi vidne prepoznavnosti ima vse to izjemno velik narodni in mednarodni pomen ter velik pomen za parkovne lokalne skupnosti.*

ZTNP (2010) je dokaj podroben: vsebuje 81 členov, določa pa ne le odnos države do naravne in kulturne dediščine, temveč tudi predvidene načine gospodarjenja in ekonomskih dejavnosti znotraj zaščitenega naravnega okolja. Kritiki zakona predvsem opozarjajo na 6. člen zakona, ki določa tri varstvena območja znotraj TNP-ja:

*(1) Narodni park je razdeljen na tri varstvena območja: prvo, drugo in tretje varstveno območje.*

*(2) Prvo varstveno območje je osrednje območje in je prednostno namenjeno uresničevanju varstva in ohranjanja naravnih vrednot, prvobitnih naravnih območij divjine, rastlinskih in živalskih vrst, njihovih osebkov in habitatov, naravnega razvoja ekosistemov in naravnih procesov brez človekovih negovalnih, vzdrževalnih in drugih posegov. Dopusčena je tudi tradicionalna paša na urejenih pašnih planinah v visokogorju in ohranjanje s tem povezane kulturne dediščine.*

*(3) Drugo varstveno območje je osrednje območje z dopuščeno tradicionalno rabo naravnih virov zaradi izvajanja dejavnosti sonaravnega kmetijstva in gozdarstva ter trajnostnega gospodarjenja z divjadjo in ribami. Namenjeno je ohranitvi obstoječega stanja narave in kulturne dediščine vsaj v trenutni kakovosti ter preprečitvi vnosa novih obremenjujočih dejavnosti ter postopnemu doseganju namenov prvega varstvenega območja ob upoštevanju razvoja dopuščenih dejavnosti.*

*(4) Tretje varstveno območje je namenjeno ohranjanju in varovanju biotske raznovrstnosti, naravnih vrednot in kulturne dediščine ter izrazitih ekoloških, estetskih in kulturnih kakovosti krajine, ohranjanju poselitve ter spodbujanju trajnostnega razvoja, usklajenega s cilji narodnega parka.*

*(5) Upravljanje narodnega parka se mora izvajati skladno s cilji in z namenom narodnega parka ter nameni varstvenih območij.*

Zakon torej predvideva razvoj v skladu s trajnostnimi načeli. Kritike ZTNP so bile ostre predvsem s strani številnih nevladnih organizacij, ki opozarjajo na nedorečenost 6. člena zakona. Predvsem drugo in tretje varstveno območje naj bi v praksi pomenilo krčenje TNP-ja kot celote. Varstvena območja namreč lahko določajo različne posege v prostor. Če je v prvem varstvenem območju park dejansko zakonsko zaščiten, to ne velja nujno za drugo in tretje varstveno območje. Natančneje bom kritike ZTNP predstavila v nadaljevanju.

### **3. 2 Zakon o ohranjanju narave**

Podobno kot ZTNP trajnostni razvoj omenja tudi Zakon o ohranjanju narave (v nadaljevanju »ZON«). ZON v svojem 16. členu določa trajnostno gospodarjenje z rastlinskimi in živalskimi vrstami, ki ga opiše v petih točkah:

*(1) Če se raba rastlin ali živali odvija na podlagi načrtov, se trajnostno gospodarjenje z rastlinskimi in živalskimi vrstami zagotavlja ob upoštevanju gospodarske in socialne funkcije tako, da se v načrtih upoštevajo ekosistemske in biogeografske značilnosti vrste ali populacije, ki so pomembne za ohranitev ugodnega stanja vrste.*

*(2) Vlada Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: vlada) lahko predpiše pogoje rabe rastlin ali živali, ki se ne odvija na podlagi načrtov iz prejšnjega odstavka.*

*(3) Če način ali obseg rabe z rastlinami ali živalmi neposredno ogroža ugodno stanje vrste, ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave (v nadaljnjem besedilu: ministrstvo), rabo omeji ali začasno prepove.*

*(4) Odločba iz prejšnjega odstavka se izda v soglasju z ministrstvom, pristojnim za gospodarjenje s posamezno rastlinsko ali živalsko vrsto.*

*(5) Organ, ki je sprejel načrt gospodarjenja mora preveriti njegovo izvajanje in ga uskladiti s spremenjenimi razmerami.*

Nadalje zakon v svojem 97. in 98. členu dodatno pojasni še naravovarstvene smernice in vsebino naravovarstvenih smernic, kot to predvideva država.

Slovenija premore nekaj ključnih dokumentov, ki regulirajo odnos do okolja in naravnih vrednot. Na načelni ravni nas torej ne bi smelo skrbeti, saj okolje je tudi politična tema. Ker pa so zapleti na tem področju podobni vsem ostalim političnim nesoglasjem, smo do državne regulacije lahko v marsičem skeptični. To nenazadnje dokazujejo tudi zapleti pri sprejemanju novega ZTNP.

### **3. 3 Program razvoja turizma v Bohinju 2006–2013**

Na državni ravni deklarirana vizija obstaja, prav tako pa ne zamuja niti lokalna skupnost s svojimi predlogi. Občina Bohinj je zato na pobudo Lokalne turistične organizacije Bohinj

januarja 2006 pripravila obsežni razvojni dokument za obdobje od leta 2006 do 2013. Pri nastajanju tega dokumenta je sodelovalo več vladnih in nevladnih organizacij. Obenem ta program vsebuje tudi smernice Razvojnega načrta in usmeritev slovenskega turizma za obdobje 2007–2011, ki ga je sprejela slovenska vlada julija 2006.

Program razvoja turizma v Bohinju obsega več sklopov: analizo sedanjega stanja, program razvoja v prihodnje in predvidene projekte in monitoring za uresničevanje projektov. Avtorji programa med drugim zapišejo, *»da mora biti trajnostni turizem osnovan na racionalni izrabi naravnih bogastev, ki narave ne uničuje«*.

### **3. 4 Alpska konvencija**

Med pomembnejše dokumente, ki določajo odnos do narave – v konkretnem primeru do celotnega področja Alp – sodi tudi Alpska konvencija, ki so jo podpisale naslednje države: Avstrija, Francija, Italija, Slovenija, Liechtenstein, Nemčija, Švica in Monako. Alpska konvencija je nastala z namenom meddržavnega sodelovanja na področju varstva narave in trajnostnega razvoja. V svojem 2. členu konvencija poudarja pomen skupnega nadzora nad celotnim področjem evropskih Alp: *»Pogodbene stranke zagotavljajo s preudarno in trajno rabo virov ter upoštevanjem načela preventive, povzročiteljeve odgovornosti in sodelovanja enotno politiko za ohranitev in varstvo Alp. Pri tem enako upoštevajo interese vseh alpskih držav, njihovih alpskih regij ter Evropske gospodarske skupnosti. Čezmejno sodelovanje v alpskem prostoru se okrepi ter prostorsko in strokovno razširi.«*

Slovenija se je zavezala k spoštovanju alpske konvencije z zakonom o njeni ratifikaciji leta 1995.

Pomembnih dokumentov, ki določajo generalen odnos države in lokalnih skupnosti do trajnostnega razvoja, imamo dovolj. Kakšno pa je dejansko stanje na terenu?

### **3. 5 Nevladna organizacija za zaščito Alp CIPRA**

CIPRA je najpomembnejša nevladna organizacija, ki deluje na področju celotnega evropskega alpskega prostora. Njen namen je ohranjanje Alp kot naravnega, kulturnega in življenjskega prostora. V Sloveniji CIPRA kot nevladna organizacija deluje od leta 2000, kot društvo za varstvo Alp pa od leta 2004. V CIPRO se lahko vključijo vsi zainteresirani posamezniki.

Poslanstvo CIPRE je povsem usklajeno s trajnostnim razvojem:

- Ohranjanje in varovanje naravne eksistenčne osnove, naravnega ravnovesja, lepote in pestrosti krajine ter bogate naravne in kulturne dediščine v Alpah in alpskem pogorju.
- Zagotavljanje primernih življenjskih razmer v Alpah za domače prebivalstvo.
- Prednostno upoštevanje okoljskih zahtev, načela previdnosti in meja obremenitve pred ekonomskimi interesi pri oblikovanju življenjskega, gospodarskega, naravnega in rekreacijskega prostora za njegovo dolgoročno obremenitev.
- Povezovanje varstva in trajnostnega razvoja v alpskem prostoru, vzpodbujanje raziskovanja in poznavanje alpskega prostora, da bi tako uskladili varstvo naravne eksistenčne osnove, gospodarski razvoj in varovanje interesov domačega prebivalstva.
- Prizadevanje za krepitev Evrope regij, v kateri bi se tudi gorske regije lahko same bolj zavzemale za svoje interese v prid trajnostnega razvoja v alpskem prostoru.
- Uresničevanje Alpske konvencije.

#### **4 BOHINJ 2011**

Najprej želim predstaviti stališča in načrte uradnih predstavnikov lokalnih oblasti. Odnos do trajnostnega razvoja in karakter turistične ponudbe v Bohinju bo v prihodnosti poleg državnih regulatorjev predvsem odvisen od konkretnih ukrepov, sprejetih na ravni občinskih oblasti. Država je svoj odnos do trajnostnega razvoja deklarirala in opisala s sprejetjem ZTNP. Poleg odnosa države so me zanimali še preostali najpomembnejši akterji, ki bodo v prihodnje sprejemali odločitve, kako nadaljevati razvoj v bohinjski občini in TNP-ju nasploh. O odnosih Občine Bohinj in delno tudi njenih prebivalcev do razvojnih vprašanj, sem se pogovarjala z županom Občine Bohinj Francem Kramarjem in Mileno Košnik, višjo svetovalko na oddelku za turizem, kmetijstvo in gospodarske dejavnosti Občine Bohinj.

##### **4.1 »Igrišče narave namesto oaze miru«**

Spodnje besedilo in komentarji se nanašajo na intervju z županom Občine Bohinj Francem Kramarjem, ki je bil posnet 15. septembra 2010 v prostorih Občine Bohinj.

Franc Kramar je izpostavil zanj ključne poudarke ZTNP:

*Najbolj bistvene so finančne stimulacije. To je bila tudi želja občine: država naj končno prevzame odgovornost, ne samo politično, ampak tudi finančno. Gre za nove pristope predvsem v tistem delu, ki govori o 80 % sofinanciranja infrastrukturnih projektov v parkovni občini, potem so tukaj še finančne stimulacije za lokalno prebivalstvo na javnih razpisih države, ki lahko participirajo do 30 % več kot ostali, in do 25 % večje finančne stimulacije v primeru elementarnih nesreč v parkovni občini. To je bistvena sprememba, pomembna sprememba pa je tudi območje Vogla oziroma so to tri varstvena območja.*

Uvodno županovo pojasnilo je nekoliko presenetljivo. ZTNP je zakon, ki prvenstveno opisuje odnos države in državljanov do našega največjega zaščitenega naravnega parka – TNP – in posredno odnos do naravnega okolja nasploh. Namen zakona je torej zaščititi občutljiv naravni prostor in opredeliti človekove dejavnosti, ki naj potekajo v tem prostoru. Župan Kramar nasprotno v novem ZTNP najprej izpostavi finančne stimulacije, ki jih država predvideva vlagati na področje TNP-ja. Za župana je bistven torej finančni vidik ZTNP. To stališče se mi zdi sporno iz dveh razlogov. Kramar najprej spregleda osnovni namen ZTNP: v središču pozornosti je naravno okolje in naš odnos do njega. Drugi sporni razlog pa je naslednji: župan kot razvojno perspektivo najprej izpostavi državne stimulacije oz. subvencije, kar pomeni, da ne izhaja iz samega prostora TNP-ja in že obstoječih možnosti, ki jih TNP prebivalcem v njem ponuja. Turistični razvoj je tako po županovem mnenju v precejšnji meri odvisen od odločitev na državni, ne pa na lokalni ravni. Finančne stimulacije so nedvomno izjemno pomembne, vendar pa po pomembnosti ne morejo nadvladati nad osnovnim namenom ZTNP, ki naj bi predvsem zaščitil naravno okolje in skrbel za trajnostni razvoj na tem področju.

Pomembna novost v ZTNP so tri različna varstvena območja, ki opredeljujejo stopnjo zaščite naravnega okolja. Župan Kramar v tej določbi vidi dodatne možnosti za nove gospodarske pobude:

*V tretjem varstvenem območju je dovoljen razvoj trajnostnega turizma in pa kmetijstva, posebno poglavje pa je območje Vogla, kjer se v okviru državnega lokacijskega načrta v roku enega leta lahko omogoči umetno zasneževanje in širitev smučišča. To so najbolj bistvene spremembe, ki po moji oceni dajejo največ optimizma*



*lokalnemu prebivalstvu, da bo to območje nekoč normalno in znotraj parka tudi razvojno odprto, da se bodo določene stvari lahko izvajale, predvsem turizem, kmetijstvo in gozdarstvo, ter da se ohranjajo bohinjske planine, kar je tudi zelo pomembno zaradi tradicije in pa zaradi tega, ker to pomeni ohranjanje kulturne krajine na tem območju. S tem je Bohinj veliko pridobil.*

Kramar poudarja razmerje med ohranjanjem naravne in kulturne dediščine ter možnostmi za preživetje lokalnega prebivalstva. Obenem izpostavlja tudi tri varstvena območja kot novost v ZTNP. Znotraj tretjega varstvenega območja se mu zato umetno zasneževanje na smučišču Vogel ne zdi sporno, kot to opozarjajo nevladne organizacije – njihovo stališče bom podrobneje predstavila v nadaljevanju.

Kramar odločno zanika, da TNP-ju v prihodnosti grozijo stihijski urbanistični procesi. V javnosti so se namreč pogosto pojavljale kritike in opozorila na račun črnih gradenj, ki naj bi jih znotraj TNP-ja v preteklosti gradili privilegirani posamezniki. Zakonska uvedba treh različnih varnostnih območij znotraj TNP-ja je ponovno sprožila pomisleke, ali bo novi zakon morebiti ohlapneje nadziral potencialne novogradnje na območju TNP-ja:

*Zazidava in dozidava obale je absurd! Tisti, ki pričakujejo, da se bo z novim zakonom lahko zidalo ob Bohinjskem jezeru, pričakujejo nemogoče. Zidalo se bo lahko samo tisto, kar je znotraj občinskih prostorskih načrtov. Moramo vedeti, da nad tem območjem ne bedi samo zakon o TNP-ju, tu je tudi zakon o ohranjanju narave, zakon o kulturni dediščini, zakon o varstvu narave in še nekaj zakonov, ki bedijo nad tem območjem. Tisti, ki mislijo, da se bo sedaj kar zidalo ... Ne, nasprotno! To območje je zavarovano območje, kakršnikoli posegi morajo biti usklajeni z obstoječo zakonodajo. Ne verjamem oziroma sem skoraj prepričan, da kakšnih širitev na obstoječa kmetijska zemljišča na tem območju ne bo. Lahko pa pričakujemo, da se bodo zaokrožile vasi in da se bodo na področjih vasi odprli določeni pasovi, kjer bodo domačini lahko postavljali nove objekte, predvsem v smeri turizma. Poleg tega se lahko popravijo obstoječi stari objekti, predvsem hoteli, uredi se infrastruktura, parkirišča, kolesarske steze, kopališča, čolnarna ... To pa so želje vseh, konec koncev si želimo imeti urejen park.*

Župan Bohinja se zaveda, da je eden ključnih problemov v bohinjski občini neurejen promet. Občina zato izvaja strategijo za dolgoročno umiritev prometa:

*Naša želja je, da se promet počasi umakne na periferijo. S tem namenom delamo novo kolesarsko stezo od Bohinjske Bistrice do Stare Fužine in naprej do Srednje vasi. Želja je tudi garažna hiša v Bohinjski Bistrici, zato da se promet umakne, ampak to so že dolgoročne vizije, o katerih težko govorim. Sedaj lahko govorimo o tistih projektih, ki so nam blizu, denimo kolesarska steza, ki jo ravnokar delamo. Upam, da bo tudi kmalu končana, da promet ustavimo v Bohinjski Bistrici in gredo ljudje s kolesom naprej proti jezeru. Želja je tudi urediti kolesarsko stezo do slapa Savice po južni strani Bohinjskega jezera, kjer je že pešpot in bi lahko potekala tudi kolesarska steza. Iščemo skratka alternativne možnosti, ki razbremenjujejo okolje in v končni fazi dajejo novo dodano vrednost, ki pa je lahko samo kvalitetnejša in boljša. Skratka, to so vizije. Nikakor pa ne gre za kakršnokoli pozidavo ali za odpiranje novih prostorov za pozidavo, ker menim, da je to preveč eminenten prostor, da bi to lahko dopustili.*

Radikalnih rešitev, kakršna bi npr. bila popolna zapora za motoriziran promet, občina sicer ne predvideva, ker pa se zavedajo težav, ki jih imajo s prometom, so dali izdelati prometno Študijo možnosti zapor v TNP-ju ( v času najinega pogovora je bila študija v izdelavi).

Županovo oz. občinsko strategijo razvoja lahko strnemo v poskus simbioze med zahtevami okoljevarstvenih organizacij in možnostmi za ekonomski razvoj lokalnega prebivalstva. Gospodarska pobuda je po Kramarjevem mnenju nujna, prav tako pa tudi skrb za trajnostni razvoj:

*Nisem naklonjen ideji parka kot "OAZE MIRU", ampak sem naklonjen ideji parka kot "IGRIŠČA NARAVE". Neke dejavnosti se v tem prostoru dogajajo in se bodo dogajale: paragliding, kanjoning, kolesarjenje, kopanje in podobno. In menim, da bi to morali spremeniti v miselnosti ljudi. Oaza miru zame pomeni, da mirno stojim. Igrišče narave pa pomeni neko razgibano, aktivno življenje, torej igrišče. Aktivno življenje iščemo: planinarjenje, kolesarjenje, ribolov, kopanje, paragliding ... To so stvari, ki pravzaprav sodijo v prostor in od katerih lahko Bohinjci živimo. Tu bo potrebna simbioza med okoljevarstveniki in težnjami po razvoju turizma. Mislim, da se zadnja leta ta odnos že spreminja.*

Župan Franc Kramar vztraja pri stališču, da tudi novi ZTNP ne sme pozabiti na prebivalstvo znotraj TNP-ja. Lokalno prebivalstvo ima po Kramarjevem mnenju pravico do

svojega ekonomskega razvoja. Vsekakor pa tudi župan priznava, da težave obstajajo in jih je nujno treba rešiti:

*Morate pa razumeti, da želimo Bohinjci normalno živeti in da želimo živeti od turizma ali kmetijstva in da določene stvari bodo morale obstajati, ker brez tega ne gre. Če spustiš 5.000 ljudi v enem dnevu k jezeru, potem moraš imeti neko logistiko – kam dati avtomobile, kako naj to »laufa« ... Gost se ob slabi logistiki ne počuti dobro in se ne vrača. Naša želja pa je, da se vračajo in imamo stacionirane goste, ki tukaj preživijo nekaj dni dopusta.*

#### **4. 2 »Ne znamo prodajati tega, kar imamo«**

Spodnje besedilo in komentarji se nanašajo na intervju z Mileno Košnik, višje svetovalke II na oddelku za turizem, kmetijstvo in gospodarske dejavnosti Občine Bohinj, ki je bil posnet 17. septembra 2010 v prostorih Občine Bohinj.

Poleg župana Franca Kramarja je občinsko strategijo razvoja predstavila še Milena Košnik, višja svetovalka na oddelku za turizem, kmetijstvo in gospodarske dejavnosti Občine Bohinj. Košnikova se ukvarja z izvedbo povsem konkretnih projektov in črpanjem evropskih sredstev predvsem prek projekta »LEADER<sup>1</sup>«.

Za Košnikovo (2010) sta turizem in kmetijstvo v bohinjski občini organsko povezana, čeprav obenem tudi opozarja, da je ponudba kmetijskih izdelkov v kontekstu turističnih storitev šele na začetku razvoja. Ta podatek je zanimiv zato, ker posredno izraža očitno indiferentnost lokalnega prebivalstva do lastne tradicije v zadnjih nekaj desetletjih. Sirarstvo ima na bohinjskih planinah dolgo tradicijo, vendar je po besedah Košnikove šele sedaj nastopil čas, ko posamezniki razmišljajo o ponovni obuditvi tradicionalne proizvodnje, značilne za ta prostor. Težave (predvsem gospodarske) pa ima sirarstvo oz. sirarna v Bohinju na splošno, kar je povzročilo skorajda bizarne logistične manipulacije za pridelovalce mleka:

---

<sup>1</sup> LEADER: je program, ki je začel delovati leta 1991 s ciljem izboljšati razvojne možnosti podeželskih območij, in sicer s temelji na lokalni pobudi in znanju, spodbujanja pridobivanja znanja in izkušenj glede lokalnega razvoja in razširjanju tega znanja in izkušenj na ostala podeželska območja. Cilji programa Leader se v skladu s splošno politiko Evropske unije (v nadaljevanju EU) nanašajo na razvoj podeželja. Razvijajoča se skupna kmetijska politika upošteva raznolikost podeželskih območij in pokrajin, bogato lokalno identiteto in vse večjo vrednost, ki jo družba daje visoko kakovostnemu naravnemu okolju. Priznava se, da so to glavne prednosti podeželskih območij EU.

*Problem v Bohinju je tudi sirarstvo oz. sirarna, ki je imela finančne in gospodarske težave, nekaj časa je bila občina Bohinj tudi brez sirarne, zato se je mleko takrat in se še sedaj vozi v Mlekarno Kobarid. Občina sofinancira odvoz mleka iz oddaljenih krajev kot so Gorjuše ali pa Planina Javornik na vrhu Pokljuke, kjer morajo mleko pobirati že ob treh zjutraj, nato gre naokrog po celem Bohinju, ob sedmih pa na avtovlak do Mosta na Soči in potem v Kobarid. To je bila najbolj optimalna rešitev, ker Kobarid seveda ni mogel sofinancirati tako velikega stroška prevoza, zato občina namenja razpis za ohranjanje in razvoj kmetijstva v občini tudi financiranju tega prevoza. Sirarna je sedaj sicer narejena: nekaj kmetov oddaja mleko tu, nekaj jih ostaja v Kobaridu – to je stvar odločitve posameznika.*

Povezava med kmetijsko proizvodnjo in turizmom je prav tako novost, ki jo uvajajo redki posamezniki. Košnikova ob tem opozarja na veliko razdrobljenost kmetij, ki da dodatno otežuje razvoj kmetijstva:

*Razvoj kmetijstva in turizem sta pri nas zelo povezana prav zaradi razdrobljenega kmetijstva. Imamo dva ali tri kmete, ki imajo velike kmetije (50 glav živine), ostalo so majhne kmetije. Za razvoj teh kmetij je bila že pred leti ustanovljena turistična sirarska pot, ki povezuje predelovalce mleka in mlečnih izdelkov. Takrat so bili drugačni predpisi in je bilo to lažje. Prav v letošnjem letu pa je veterinarska uprava poslala inšpektorje, kar je bilo za kmete kar hudo, ampak vseeno odobravamo tovrstne inšpekcije, saj se je v končni fazi dvignila kvaliteta sira in mlečnih izdelkov. Kmetje so si pač morali v skladu s predpisi urediti predelovalnice mleka. Občina je zato ponovno objavila razpis za sofinanciranje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah. Nekateri kmetje so gradili na novo, nekateri so samo dograjevali ali na novo opremili. Sirarsko pot želimo razširiti še na ostale planine, imamo npr. novo sirarno na planini Zadnji Vogel, ki zopet povezuje kmetijstvo s turizmom oz. pohodništvom.*

Košnikova poudarja še pomen razvoja alternativne turistične ponudbe, ki je Bohinj zaenkrat praktično ne pozna. Tudi v tovrstnih prizadevanjih poskušajo oživiti tradicijo, običaje in navade, ki jih prilagojene sodobni turistični ponudbi pripravljajo za svoje goste. Košnikova je v tem kontekstu tudi (samo)kritična, saj je prepričana, da Bohinjci sami ne znajo vnovčiti svoje lastne tradicije in identitete:

*Še en zanimiv projekt je Planšarski stan. Občina je odkupila stan, ki je bil eden redkih, kjer je ostrešje vodoravno. Eden tak stan je prenešen tudi v planšarski muzej v Stari Fužini. Tega, ki ga je občina odkupila, pa je lastnik želel porušiti in narediti novega, ker stari ni bil več primeren za bivanje. Lastniku smo dovolili nadomestno gradnjo na drugi lokaciji, starega pa bomo v sodelovanju z Zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine Kranj in Triglavskim narodnim parkom obnovili. Najprej bomo obnovili streho in brune, potem pa v njem naredili nekakšen ekomuzej oz. muzej na prostem. Tu bomo šli prek razpisa 323 ministrstva za kmetijstvo. Obnavljali bomo sami, prijavi pa se bomo za sredstva za vsebino, da bomo lahko renovirali eksponate in jih razstavili. Naša želja je, da bi bila vrata stana odprta ne le za ogled eksponatov, ampak bi na primer pripeljali skupino turistov, v stanu skuhalo čaj in pokazali proces izdelave sira, tako da bi ljudi vključili v ta proces. Nadaljna vizija pa je celo ta, da bi od sosednjih lastnikov vzeli v najem senike in bi skupino turistov potem na senikih prenočili. To bi predstavljalo neko specifično turistično ponudbo. Moje mnenje je, da moramo ponuditi to, kar imamo, in ne tistega, kar vidimo drugje ter ne sodi v naše okolje. Mislim, da ne znamo prodajati tega, kar imamo.*

Presenetljiv, če že ne šokanten, je podatek, da obstaja v celotni bohinjski občini le ena sama turistična kmetija. Košnikova je do tega dejstva kritična, saj je to po njenem prepričanju še en dokaz, da domačini ne izkoriščajo idealnih naravnih in kulturnih danosti za razvoj specializirane turistične ponudbe. Vzroke za nastalo situacijo išče v načinu življenja v preteklih desetletjih. Lokalno prebivalstvo je namreč opuščalo tradicionalne dejavnosti in se raje zaposlovalo v rednih službah, predvsem v industriji. Turistična ponudba, ki se je vzporedno razvijala, je bila zaradi tega omejena skorajda le na oddajanje sob ali apartmajev, brez dodatne ponudbe, ki bi lahko predstavljala pomembno dodano vrednost k turistični ponudbi. Turizem kot profesionalna dejavnost se po mnenju Košnikove šele razvija. Turistična kmetija zahteva polno zaposlenost, zato se ljudje še vedno ne odločajo za tovrstno dejavnost, ker jo razumejo kot tveganje v primerjavi s sicer slabimi, a rednimi službami:

*Turistična kmetija je trenutno samo ena. To je Turistična kmetija Gorjup. Sprašujemo se, zakaj je tako, saj so tukaj idealni pogoji za tovrstno ponudbo. Moja osebna razlaga je naslednja: v Bohinju se še vedno zelo malo ljudi ukvarja izključno s turizmom. Nekaj te ponudbe imajo obstoječi penzioni (npr. Jager), ampak le tisti, ki imajo hiše, kmetije in možnosti za oddajo apartmajev in sob, poleg tega pa imajo tudi redne*

*službe. Tudi če so te službe še tako slabe, vseeno zanje predstavljajo neko gotovost. Zato njihova turistična ponudba služi le izboljšanju družinskega proračuna. Turistične kmetije bi se razvijale, če ljudje ne bi imeli stalnih služb. Tu so res vsi pogoji za to, ampak obenem poudarjam, da je to samo moje osebno mnenje. Tako je tudi na Turistični kmetiji Gorjup. Tam sta lastnika brez redne službe. Glede na njihovo lokacijo tudi ni najlažje hoditi v službo vsak dan iz tako odročnega kraja. Kmetija je velika, hribovska, zato je večino dela treba opraviti ročno. Lastnika sta morala ostati doma, če sta hotela tako veliko kmetijo obdelovati in ohraniti. Odločila sta se za dejavnost turistične kmetije. Po naših informacijah so gostje s ponudbo zadovoljni.*

#### **4. 2. 1 Turistična kmetija Gorjup**

Spodnje besedilo in komentarji se nanašajo na intervju z Angelco Soklič, ki je bil posnet 17. aprila 2011 v vasi Podjelje.

Turistične kmetije zagotovo lahko pomenijo idealen presek med upoštevanjem načel trajnostnega razvoja in gospodarsko dejavnostjo, ki lokalnemu prebivalstvu lahko omogoči preživetje, zato sem se odločila, da na turistični kmetiji Gorjup preverim, kakšne vzpodbude za svojo dejavnost so bili deležni s strani države in/ali občine.

Turistična kmetija Gorjup leži na prisojni strani Pokljuke, na 1060 m nadmorske višine, izven vasi Podjelje. Vodita jo zakonca Angelca in Anton Soklič. Angelca Soklič mi je najprej pojasnila, kako je sploh prišlo do odločitve za nastanek turistične kmetije:

*Oba z možem sva bila zaposlena v tovarni Lip. Mož je bil na žagi, sama sem delala najprej na oddelku s pohištvom, nato pa – ker sem bila invalid druge kategorije – so me prestavili na delovno mesto telefonistke. To ni bilo dobro zame, ker zaradi težav s hrbtenico težko sedim dlje časa. Potem sva zvedela za to kmetijo, ki pa jo je bilo treba obnoviti, da ne bi še naprej propadala. Midva sva živela nižje, kjer sva leta 1981 tudi zgradila hišo. Ampak to je bila parcela, velika le 1300 m<sup>2</sup>, midva pa sva si želela imeti več zemlje. Iskala sva večjo posest, a je nikjer nisva našla. Nato sva pri referentki za kmetijstvo na občini Radovljica izvedela, da je na prodaj kmetija, ki je zapuščena že sedem let. Sicer sva takrat že začela zidati svojo hišo nižje, zato nisva vedela, kako bova finančno zmogla graditi hišo in kupiti še novo kmetijo. Nekako se je izšlo, ker je lastnik iz Logatca pristal na to, da sva kmetijo odplačevala obročno eno leto. Gradnja*

*hiše je zaradi tega nekoliko zastala, ampak kmetijo sva kupila. Nekaj časa je kmetija še vedno propadala, ker na obeh koncih enostavno nisva zmogla vsega. Ko pa je bila hiša zgrajena, smo se vselili in začeli varčevati.*

Milena Košnik je omenila, da se prebivalci v Bohinju raje oklepajo varnih rednih služb, kot pa tvegajo s profesionalno turistično dejavnostjo. Tudi zakonca Soklič sta imela redni službi, vendar je bila njuna želja po ustanovitvi turistične kmetije dovolj močna, da sta svoje napore prilagodila temu namenu. Usklajevanje med službo, družino in obnovo zapuščene kmetije je bilo zahtevno:

*Ko sta sinova odrasla, smo se lotili obnove kmetije. Ko smo začeli z obnovo, sva možem med pripravo potrebne dokumentacije na občini povedala, da bi se nekoč tu želela ukvarjati s turizmom. Referentka na občini v Radovljici nama je takoj povedala, da naj – če misliva resno – takoj začneva zbirati dokumentacijo, zato da ne bi potrebnih dokumentov plačevala dvakrat. Začela sva torej obnavljati kmetijo z namenom, da se bomo tu ukvarjali s turizmom. Zato je kmetija tudi prenovljena tako, kot mora biti: posebej imamo jedilnico za dom, posebej čisti in nečisti del kuhinje – vse je usklajeno s predpisi in zahtevami že od samega začetka obnove.*

Župan Bohinja Franc Kramar je omenil, da so finančne spodbude za lokalno prebivalstvo izjemno pomembne in da bodo po uveljavitvi novega ZTNP še pridobile na veljavi. Milena Košnik je povedala, da občina Bohinj objavlja razpise za sofinanciranje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah. Pričakovali bi, da zato posamezniki, ki se odločijo za dejavnost turistične kmetije, dobijo finančno spodbudo s strani države ali občine.

Realno stanje je nasprotno skorajda šokantno: po besedah Angelce Soklič so bile državne ali občinske spodbude za njuno dejavnost nikakršne. Čeprav se občina na deklarativni ravni zaveda, da so turistične kmetije v kontekstu trajnostnega razvoja turizma idealna gospodarska panoga, ki je v Bohinju praktično povsem nerazvita, pa v praksi pomoč ali spodbuda za razvoj tovrstne dejavnosti ne obstajata. Zakonca Soklič podpore nista dobila niti pri lokalnem prebivalstvu, ki je bilo mnenja, da zaradi specifične lege kmetije turistična kmetija nikakor ne bo mogla preživeti. Kmetija zakoncev Soklič se namreč nahaja na relativno odročni legi, kjer fluktuacija turistov nikakor ni primerljiva s fluktuacijo v dolini ali v okolici Bohinjskega jezera:

*Hiša na kmetiji je bila brez ceste, brez elektrike in brez vode. Spomladi 1998 leta smo elektriko napeljali sami iz Pokrovca. Prvotno cesto, ki je bila makedamska, smo ravno tako naredili sami, za vodo smo malce višje pri nekakšnem zajetju, podobnemu mlaki, sami pri izviru naredili rezervoar in napeljali vodo ... V tem času sva oba z možem skupaj hodila naokrog in zbirala informacije. Iskala sva pomoč tako v nasvetih kot tudi finančno, a moram priznati, da je ni bilo.*

Nekaj nepovratnih sredstev sta Sokliča navsezadnje vendarle dobila iz Sklada Republike Slovenije za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja. Vendar pa so bili pravno-formalni pogoji za pridobitev omenjenih sredstev določeni tako, da jima od vsote, ki sta jo prejela, dejansko ni ostalo ničesar. Angelca Soklič postreže z natančnimi podatki in številkami, ki so neizprosne:

*Nekaj sva sicer dobila preko »Ribniškega sklada« (Sklad RS za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja) – to je bil razpis. Takrat sva šla osebno v Ribnico do gospoda Florjančiča, ki je bil glavni človek v skladu, s seboj pa sva imela kar Atlas Slovenije, kjer je označena naša hiša in se vidi, da stoji na nadmorski višini nad 1000 m. Razpis je bil za nižinsko območje zasnovan tako, da moraš 50 % investicije kriti sam, za 35 % dobiš posojila, 15 % pa nepovratnih sredstev. Za gorsko, višinsko območje je bil razpis zasnovan tako, da dobiš 15 % posojila in 35 % nepovratnih sredstev (poleg seveda 50 % lastnih sredstev). V gorsko območje spada tudi naša kmetija. Že na poti iz Ribnice sva z možem preračunavala investicijo, ter se nazadnje odločila za to opcijo. V Bohinju nama je kmetijski pospeševalec pripravil izračun in plan, kako bo investicija potekala. Začela sva z investicijo. Po najinih predloženih računih naj bi dobila povrnjena sredstva. Vendar pa sva nato prejela odločbo sklada, ki nama je odobril 35 % posojila in le 15 % nepovratnih sredstev! Torej enako kot za nižinske predele. Nepovratnih sredstev sva prejela 1.100.000 takratnih slovenskih tolarjev, vse ostalo je bilo posojilo. Imela sva dve leti moratorija na plačilo. Po prejeti odločbi smo morali pri notarju na hišo narediti hipoteko, za kar smo plačali 211.000 tolarjev. Po dveh letih moratorija smo morali za čas moratorija plačati še 842.000 tolarjev obresti. Če seštejete stroške obresti, odvetnika, notarja in kmetijskega pospeševalca, lahko ugotovite, da nama od*



*nepovratnih sredstev ni ostalo nič! Na prvotno odločbo smo se sicer pritožili, vendar so nam samo rekli: vzemi ali pusti. Takrat pustiti nismo mogli, saj smo že začeli z investicijo in imeli stroške, zato smo to pač sprejeli. Torej, spodbud ni bilo!*

Odločitev za obnovo kmetije in dejanska izvedba je bila nato povsem prepuščena prizadevanju in vztrajnosti zakoncev Soklič. Turistična kmetija Gorjup je danes majhna, a uspešna gospodarska enota. V nasprotju s predhodnim prepričanjem lokalnega prebivalstva jo kljub odročni legi obiskujejo turisti s praktično celega sveta. Prihajajo tudi dnevni turisti, ki cenijo gostinsko ponudbo na kmetiji. Angelca Soklič je zato prepričana, da so majhne turistične kmetije v prihodnosti lahko uspešne:

*Osebno menim, da turistična kmetija pomeni dobro perspektivo za prihodnost. Za tovrstno ponudbo je zanimanje. Ko sva z možem začela, so nama pravili, da naju bo tu obiskal le kakšen upokojenec. Danes je slika povsem drugačna: prihaja vedno več mladih. Kmetija je imela goste že iz 33 držav, poleg evropskih držav so bili tu gosti iz Amerike, Avstralije in Afrike. Na kmetiji imamo 11 ležišč in 12. z dodatnim ležiščem. Imamo štiri sobe, eno dvoposteljno z balkonom, eno dvoposteljno z dodatnim ležiščem brez balkona, eno troposteljno brez balkona in eno troposteljno z dodatnim ležiščem in balkonom. Vsaka soba ima svojo kopalnico. Prostora je dovolj. V jedilnici lahko sprejmemo maksimalno 34 gostov. Poleti imamo mize tudi zunaj. Ljudje lahko pridejo tudi samo na kosilo ali večerjo, vendar se morajo predhodno naročiti. Na začetku sem ob vikendih kuhala telečjo obaro, ješprenj oz. kaj podobnega, vendar se to ni obneslo. Zato smo se odločili, da se gosti predhodno naročijo in povejo, kaj si želijo.*

Pridelki na turistični kmetiji Gorjup so skorajda vsi le domače izdelave, kar je za gostinsko ponudbo na turistični kmetiji bistvenega pomena. Mesne in mlečne izdelke ter večino zelenjave pridelata (in predelata) zakonca Soklič doma na kmetiji:

*Imamo registrirano mlečno in mesno predelavo, za to imamo tudi posebne prostore. Ponujamo suho svinjsko in goveje meso, goveje, ovčje, jelenove in oslovske salame. Vseh salam nimamo istočasno – ponudba je odvisna od časa zakola. Poleg salam imamo seveda tudi suhe klobase – svinjske, goveje, ovčje in oslovske. Pa še zaseko, skuto, sir, maslo ... Kdor počaka, pa lahko dobi tudi žgance in pravo kislo mleko brez*

*dodanih kultur. Tudi sir pridelujemo brez dodajanja kultur. V skuti ni dodatkov. Mleka ne pasteriziramo, vse delamo naravno. Tudi salame in klobase nimajo nobenih konzervansov ali dodatkov. Uporabljamo le sol, poper, česen, včasih tudi malo vina.*

Ekološko čim bolj neoporečno prehranjevanje je izrazito sodobni trend tudi v mestih. Hrana, ki jo pridelata zakonca Soklič, tako dobiva pomembno dodatno vrednost, saj je pridelana na popolnoma naraven način in zavestno brez kakršnihkoli aditivov, konzervansov ipd. Takšna prehrana je zagotovo pomemben del turistične ponudbe, ki jo turisti znajo ceniti. Kupljeni izdelki so redkost: »Hrano, ki jo ponudiva turistom, pridelava sama. Kupiva le moko, olje, sladkor ipd. Meso in mesni izdelki so najini, mleko in mlečni izdelki so tudi najini, prav tako domače marmelade, zelenjava, krompir ... Zgodaj spomladi včasih kupim zelenjavo, če nimam več svoje vložene. Kupimo res samo tisto, česar doma ne moramo pridelati«.

Turistična kmetija Gorjup je brez dvoma zgodba o uspehu. Kar je ob tem dejstvu moteče, je odnos uradnih institucij – državnih ali lokalnih – do ustanavljanja podobne turistične infrastrukture. Angelca Soklič je izredno kritična do institucij, ki naj bi urejale tovrstne gospodarske pobude posameznikov. Po njenem mnenju uradne spodbude enostavno ni, zato se posamezniki tudi ne odločajo v večjem številu za dejavnost turistične kmetije:

*Ker ni psihološke podpore s strani ljudi, ki so postavljeni za to, prav tako pa ni institucionalne finančne podpore. Midva z možem sva dovolj trmasta, da se nisva vdala in sva v svojem namenu vztrajala. Če ne bi bila tako trmasta, bi že zdavnaj vrgla puško v kuruzo. Imela sva cilj, da nekaj narediva iz kmetije, čeprav je že propadala. Ko sva si prvič ogledala kmetijo – pa čeprav je bila v slabem stanju – sem se takoj zaljubila vanjo. Danes nama ni žal. Ko ne bova mogla več delati, upava, da bo turistično kmetijo prevzel eden od sinov. Tudi ko bodo kmetijo nekoč prevzeli »ta mladi«, bova midva ostala tukaj – sama pravim, da od tu ne grem več v dolino.*

Angelca Soklič pove tudi, da kakšnega posebnega sodelovanja njihove turistične kmetije z občino ni, s katero od nevladnih organizacij pa prav tako ne. Turistična kmetija

Gorjup je sodelovala le pri projektu »ERA<sup>2</sup>«, ki je bil projekt sodelovanja treh nacionalnih parkov – našega TNP-ja in parkov iz Avstrije in Italije.

Zgodba o turistični kmetiji Gorjup nam predoči velik razkorak med deklariranimi stališči uradnih predstavnikov oblasti in med praktičnimi izkušnjami ljudi, ki so se odločili za razvoj specifične turistične ponudbe. Morda je na tem mestu smiselno opozoriti na mnenje Mateja Ogrina<sup>3</sup>, ki trdi, da se ljudje še vedno ne zavedajo, kaj trajnostni razvoj pravzaprav sploh pomeni. Dejavnost turistične kmetije je v osnovi gospodarska dejavnost, ki pa je povsem usklajena z načeli trajnostnega razvoja. Turistična kmetija izhaja iz okolja, v katerem se nahaja in ima obenem do tega okolja odgovoren in spoštljiv odnos. Kot taka je idealna oblika turistične dejavnosti v kontekstu trajnostnega razvoja. Primer turistične kmetije Gorjup dokazuje, da jo na takšen način razumejo in vidijo tudi gosti, ki jo obiskujejo. Turizem z visoko dodano vrednostjo postaja tista oblika turistične ponudbe, ki lahko prinese pomembne kvalitativne spremembe v razvoju lokalne skupnosti nasploh.

Če primerjamo značilnosti dnevnih gostov ob obali Bohinjskega jezera, kot jih je opisal Klemen Langus<sup>4</sup>, z dogajanjem na turistični kmetiji Gorjup, lahko vidimo, za kako pomembno razliko v razumevanju turizma gre v obeh primerih. Dnevni gosti po Langusovih besedah za seboj puščajo »kupe smeti in pet evrov parkirnine«, kar bi lahko poimenovali kot nekakšen instant turizem, ki okolje predvsem obremenjuje. Gosti na turistični kmetiji Gorjup ostajajo – z razlogom – dalj časa in doživljajo povsem drugačno izkušnjo.

Najpomembnejši formalni poudarek, ki spremlja zgodbo o nastanku turistične kmetije Gorjup, pa so zagotovo finančne ali strokovne spodbude s strani občine ali države. Na deklarativni ravni tovrstna pomoč obstaja. ZTNP na državni ravni izpostavlja pomen trajnostnega razvoja in temu primerne gospodarske dejavnosti, ki naj bi se razvijale na območju TNP-ja, prav tako pa predvideva finančne stimulacije za posameznike, ki bi se želeli ukvarjati s trajnostno naravnanim turizmom (kar je še posebej poudaril župan Bohinja Franc Kramar). Predstavnica Občine Bohinj Milena Košnik je izrecno izpostavila ravno premajhno število turističnih kmetij v njihovi občini. Iz besed uradnih predstavnikov oblasti in na osnovi državnega zakona bi torej lahko logično predvidevali, da spodbujanje (finančno ali pa vsaj s strokovnimi nasveti) trajnostno naravnanih turističnih kmetij nikakor ni vprašljivo. Vendar pa

---

<sup>2</sup> ERA: je kratica za projekt Krog parkov, ki se financira preko Leader projekta. V okviru dosedanjih aktivnosti je bilo vzpostavljeno konkretno sodelovanje med območji treh parkov (TNP, Julijsko predgorje v Italiji in NP Nockberge v Avstriji). Splošni cilj projekta je trajnostni razvoj, ohranjanje narave in kulturne krajine na območju narodnih parkov.

<sup>3</sup> Matej Ogrin: predsednik CIPRE in docent na Filozofski fakulteti v Ljubljani

<sup>4</sup> Klemen Langus: direktor Turizma Bohinj

zgodba zakoncev Soklič dokazuje nasprotno. Pomoči, vsaj začetne, ni bilo od nikoder. Gospodarska pobuda je tako ostala v rokah posameznikov, ki sta morala prevzeti vse breme in vso odgovornost za izpeljavo projekta, ki sta si ga zamislila.

Razkorak med na papirju deklariranim interesom države ali občine za razvoj trajnostno naravnega turizma in njegovim udejanjenjem v praksi je ogromen. Uspešnost turistične kmetije Gorjup lahko zato do neke mere pomeni tudi slabo vest države ali občine, ki projekta s konkretnimi ukrepi nista podprli.

Tako kot župan Franc Kramar, tudi Milena Košnik razvoj bohinjske občine opazuje v luči možnih gospodarskih pobud in večje pestrosti turistične ponudbe. Košnikova opozarja – enako župan – na dnevne turiste in dnevno ponudbo. Veliko gostov je takšnih, ki obiščejo Bohinjsko jezero ali neko prireditev in se še isti dan vrnejo domov. Zato naj bi tudi ponudba postala drugačna in poskušala goste zadržati v Bohinju več dni:

*Sicer v Bohinju poteka veliko prireditev (Kravji bal, Kresovanje, Kmečka ohcet ...), ki jih občina sofinancira. Naša tendenca je ta, da prireditve trajajo, da to ni – denimo – kot na Kresno noč naval turistov v Bohinj ob osmih zvečer in potem ponoči domov, ampak smo prireditve raztegnili na dva dni. Tudi Kmečka ohcet ni več le Kmečka ohcet, ampak Etno vikend. Poleg tega je več manjših prireditev na več različnih krajih. Nemogoče je pričakovati, da se bodo vsi turisti, ki so npr. v Srednji vasi, usedli v avto in se pripeljali v Ribčev Laz, ker bi se nek dogodek odvijal samo tam. Raje se mi približamo s ponudbo turistom in pridemo k njim. Trudimo se, da ustvarimo neko dodano vrednost za turiste.*

#### **4. 2. 2 Ranč Mrcina**

Spodnje besedilo in komentarji se nanašajo na intervju z Robijem Božnarjem, ki je bil posnet 19. aprila 2011 v Studorju.

Ker se odgovorni v Bohinju očitno zavedajo, da potrebujejo bolj pestro turistično ponudbo, sem obiskala tudi »Ranč Mrcina«, ki je lociran v Studorju in gostom ponuja različne oblike jahanja. Pri ustanovitelju in lastniku ranča, Robiju Božnarju (2011), sem preverila, kako je prišel do ideje za ustanovitev turističnega ranča in kakšne so bile spodbude s strani občine:

*Ranč Mrcina je edina dejavnost, s katero se ukvarjam. Imam tudi poslovnega partnerja, ker se sam večinoma ukvarjam z gosti in jahanjem. Za tovrstno ponudbo sem se odločil zato, ker tega v Bohinju ni bilo. Že prej sem imel skupaj s prijateljem svoje konje, potem pa se je v Bohinju pojavilo povpraševanje po turističnem jahanju. Takrat sva s prijateljem začela oddajati konje za jahanje. Ker se je on medtem redno zaposlil, sam pa sem šel na službenje vojaškega roka in nato v službo, za konje enostavno ni bilo več časa. Kasneje sem spoznal človeka, ki je sedaj moj poslovni partner in skupaj sva investirala v turistično dejavnost. To je bilo pred 14 leti. Odločitev je bila pravilna, zahtevala pa je veliko dela. Veliko smo vložili v reklamo in še sedaj vlagamo.*

Božnarjeva zgodba je pravzaprav identična tisti, ki sta jo posredovala zakonca Soklič na turistični kmetiji Gorjup. Tudi Božnar je enako kot zakonca Soklič izrazito kritičen do možnih spodbud za alternativno turistično dejavnost s strani občine ali države. Božnarjev ranč je nastal, obstal in danes uspešno ponuja svoje storitve gostom izključno na osnovi prizadevanj in vlaganj dveh posameznikov, ki sta se odločila ponuditi drugačno turistično ponudbo:

*Projekt ranča je v celoti posledica moje pobude, želje, iznajdljivosti in tudi trme. Pomoči nisem dobil. Ranč je na dobri lokaciji in ima odlično izhodišče za jahanje. Po državni cesti npr. ne smemo jahati, tu pa je veliko kolovoznih poti. Sedaj je nastala težava, ker želijo te poti asfaltirati. Smo v TNP-ju, lokalne oblasti pa želijo asfaltirati vse poti, česar sam ne podpiram. Poti lahko ostanejo večnamenske, tudi če jih ne asfaltiramo. Po npr. asfaltni kolesarski stezi s konji ne moremo več jahati.*

Odzivi s strani gostov so bili dobri, zato je Božnar svojo ponudbo razširil tudi na t. i. jahalne tabore, ki so postali zelo priljubljeni. Tabori ne pomenijo le jahanja, temveč tudi predstavitev načina življenja, ki temelji na čim bolj neposrednem stiku z naravo in tradicijo kulturnega okolja:

*Tudi ponudbo širimo, imamo npr. različne tabore. Odziv na tabore je zelo dober. Najprej sem mislil, da bom vse lahko vodil sam, vendar se je izkazalo, da to ni*

*mogoče. Če delaš z otroki, moraš biti ves čas prisoten. Če pa si poleg otrok, potem seveda ne moreš biti z ostalimi gosti. Določena dela je zato prevzela moja prijateljica Urša. Otroci so zadovoljni – spijo na seniku, kuhajo v kotlu, umivajo se v koritu ... Potem so tu še izleti in jahanje.*

Božnar jasno pove, da so gosti, ki prihajajo v Bohinj, s tovrstno ponudbo izjemno zadovoljni. Vendar pa je takšna turistična pobude vedno stvar odločitve posameznika. Na sistemski razvojni ravni pomoči po Božnarjevih besedah ni, kar je zanj tudi največja ovira pri razvoju turistične ponudbe v Bohinju nasploh:

*Z našo dejavnostjo bi lahko že neštetokrat lahko obupali, predvsem na začetku, ko sem imel pet konjev, s katerimi ne zaslužiš niti za hrano. Najti moraš optimum, ker tudi preveliko število konjev ni dobro. Trenutno imamo 14 konjev, kar je po mojem mnenju optimalno število. Vsaj 10 konjev mora biti ves čas na razpolago za jahanje. Takoj, ko začneš z neko dejavnostjo, seveda ni zaslužka, prav tako pa na začetku ne dobimo nobene podpore ali vzpodbud. Če bi bilo več posluha ali pa vsaj ugodni krediti za tovrstno dejavnost, bi bilo veliko lažje. Po mojem mnenju je razvojna perspektiva Bohinja v ponudbah, ki so čimbolj pristne in naravne, obenem pa imaš dober odnos do ljudi, ki prihajajo v Bohinj. Sam imam z gosti dobre izkušnje. Tisti, ki v Bohinj prihajajo, pogosto tudi vidijo, da se stvari premikajo na bolje.*

Turistična kmetija Gorjup in Ranč Mrcina sta primera dobre prakse na področju trajnostnega razvoja turizma v Bohinju. Glavna in najostrejša kritika obeh ponudnikov je usmerjena proti – po njenem mnenju – popolni ignoranci oblasti (občinske ali državne), ki da na deklarativni ravni zagovarja kvaliteten in trajnostno naravnan razvoj turistične ponudbe, dejansko pa posameznikom, ki se za tovrstno dejavnost odločijo, ne pomaga.

Košnikova izpostavlja tudi pereč problem urejanja prometa na vrhuncu turistične sezone. Promet v bohinjski dolini sicer po njenem mnenju sploh ni problematičen. Izpostavlja le prometni kaos na vrhuncu turistične sezone. Podobno kot župan Kramar ne razmišlja o radikalni spremembi prometnega režima, čeprav poudarja, da je prometna študija nujna:

*Letos imamo tudi projekt prometne študije, ponovno preko BSC-ja<sup>5</sup> in LEADER projekta. Občina je imela vizijo o umirjanju prometa v Bohinju nasploh. Če smo povsem realni, kakšne hude krize s prometom v Bohinju nimamo. Razen od sredine julija do sredine avgusta, ko nam predvsem obisk med vikendi povzroči tak prometni kaos, da se potem celo leto pogovarjamo o tem in rešujemo problem. Imeli smo že projekt, ki je bil dobro razdelan, da bi namreč promet usmerjali po conah. Ko bi bila ob jezeru parkirišča zapolnjena, bi avtomobile usmerili na drugo, tretjo cono ... Seveda bi potem morali v Bohinjski Bistrici zgraditi ogromno parkirišč in zagotoviti javni prevoz. Za namen tega projekta smo sedaj dali narediti prometno študijo, ker pa vsaka tovrstna študija takoj stane 20.000 evrov, smo jo prijaviли preko LEADER projekta, da bomo tako dobili ustrezne podatke in nadaljevali naš projekt.*

Akcijskega načrta za takojšnje rešitev npr. težav s prometno gnečo na vrhuncu turistične sezone občina nima. Ima pa že izdelano »Študijo možnosti zapor v TNP-ju«, ki predvideva nekaj novosti na področju prometnega režima. Predlog prometne ureditve je narejen za cestno omrežje, parkirno ureditev, javni promet, kolesarski promet in pešce. Pomembna novost, ki jo študija prinaša, sta predvidena dva različna prometna režima:

- prometni režim, ki velja v času turistične sezone in
- prometni režim, ki velja v času izven turistične sezone.

Prometni režim v času turistične sezone predvideva, da bo promet v osrednjem območju TNP-ja (jezerska skleda, Slap Savice, planine Blato, Vogar, Voje) zaprt za motorni promet, obenem pa organiziran alternativni prevoz z električnimi in nemotoriziranimi prometnimi sredstvi. Tudi parkirišča na tem območju bodo namenjena nemotoriziranim prevoznim sredstvom. Motorni promet naj bi ustavili v Ribčevem Lazu ali Stari Fužini na parkiriščih, od tam naprej pa bi potekal z električnimi ali nemotoriziranimi prevoznimi sredstvi. Ko bi ta parkirišča zapolnili, bi vozniki lahko parkirali v Bohinjski Bistrici. Vozniki

---

<sup>5</sup> BSC; je regionalna razvojna agencija in regionalna podpora institucija za razvoj podjetništva na gorenjskem. Od leta 1995 deluje kot povezovalni člen med podjetniki, zbornicami, občinami, zavodi, ministrstvi in drugimi institucijami.

bodo o stanju na parkiriščih obveščeni preko sistema ITS<sup>6</sup>, najprej že na Bohinjski Beli, nato pri Nomnju in nazadnje tik pred Bohinjsko Bistrico.

Prometni režim izven turistične sezone pa prometa ne omejuje. Motorni promet bo tako v tem času dovoljen tudi v osrednjem območju TNP-ja. Uporaba električnih motornih sredstev v tem obdobju ni predvidena, saj glede na izkušnje v tem času ni zadosti povpraševanja, zato njihova uporaba ni smiselna.

Ne glede na oba prometna režima pa bo občina Bohinj skozi celo leto spodbujala mehko mobilnost. Z njo pa je povezana tudi predhodna ureditev kolesarskih poti, umirjanja prometa, ureditev novih pešpoti ipd.

Zanimivo pri novi prometni študiji je, da železniški promet omeni le bežno. Železnica namreč predstavlja povezanost Bohinja ne le z Gorenjsko, ampak tudi s Severno Primorsko. Železniška proga je v slabem stanju in bi nujno potrebovala posodobitev. Morda je tudi zato manj privlačna za turiste. Vendar bi z izgradnjo avtobusne postaje in parkirne hiše v Bohinjski Bistrici, ki sta predvideni v neposredni bližini železnice, lahko železniška povezava dobila pomembnejše mesto. V Bohinjski Bistrici bodo v času turistične sezone locirana vsa alternativna prometna sredstva, kar bi lahko pomenilo enostaven in udoben prestop iz enega prevoznega sredstva na drugega. Cena prevoza z npr. električnim avtobusom od Bohinjske Bistrice do jezera bo vključena v ceno parkirnine, če bo turist prišel z avtom. Zato bi bilo smiselno razmisliti, kaj to pomeni za tiste goste, ki bi v Bohinj prišli z vlakom.

Vsekakor se občinski funkcionarji na čelu z županom dobro zavedajo obstoječe težave, vendar je njena popolna rešitev verjetno prestavljena v prihodnost. Promet bo torej še nekaj časa problem, saj bo reševanje potekalo postopoma, poleg tega pa mora Občina Bohinj zagotoviti dovolj finančnih sredstev za večje infrastrukturne projekte, kakršna bi bila npr. parkirna hiša v Bohinjski Bistrici, potrebno pa bo zagotoviti tudi sredstva za nakup električnih avtobusov, taksijev, avtomobilov ...

---

<sup>6</sup> ITS je angleška oznaka za integrirano uporabo komunikacijskih nadzornih in informacijskih tehnologij v prometnem sistemu. Posledica te uporabe so koristi, ki se kažejo v prihrankih časa, denarja, energije, boljši prometni varnosti in manjših vplivov na okolje.



### 4.3 CIPRA

Spodnje besedilo in komentarji se nanašajo na intervju z doc. dr. Matejem Ogrinom, ki je bil posnet 15. aprila 2011 v Ljubljani.

Docent dr. Matej Ogrin (2011) z Oddelka za geografijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani je član in sodelavec slovenske podružnice CIPRE. Njegovo stališče do načina (trajnostnega) razvoja v Bohinju je radikalno drugačno od predstavnikov lokalnih oblasti. Ogrinova kritika je izjemno ostra. Najprej pojasnjuje po njegovem mnenju povsem zgrešeno strategijo investicij v smučišče na Voglu:

*Najprej se je treba vprašati, kaj sploh hočemo storiti z Bohinjem. Moj vtis je tak, da sicer res vse več ljudi razumeva, kaj pomeni trajnostni razvoj in trajnostni turizem, kaj pomeni dodana vrednost, ki jo upoštevajo v evropskih destinacijah odličnosti, je pa kljub temu glavni turistični tok še vedno daleč stran od tega. Lep primer za to je ravno smučišče Vogel, ki je v okviru TNP-ja doseglo izjemo na način – rekel bom de facto, ne pa de jure – da se je TNP zožal. Morda smo edina država, ki svoj edini narodni park de facto krči, namesto da bi ga širili. Kar se smučišča tiče, v parku sedaj dovoljujemo posege, ki dolgoročno v resnici nikomur ne koristijo. Ali Voglu in Bohinju v svoji 30- ali 50-letni viziji razvoja turizma investicija, kot je umetno zasneževanje, res prinaša veliko dodano vrednost? Namreč: vsi veliki in znani alpski turistični centri (ne Bohinj, ki je majhen), ki so bili znani po tem, da predstavljajo smučarsko meko, danes svojo ponudbo diverzificirajo in ustvarijo več poletni kot pa pozimi. Pri nas je to naredila Kranjska Gora, Bohinj pa je od leta 1991 do zadnjih nekaj let zaspal. Sploh v 90. letih, ki jih je povsem prespal. Takrat so zamudili investicijski čas, ko bi se stvari še lahko spremenile.*

Ogrin razmišlja povsem drugače kot župan Bohinja Franc Kramar. Za Kramarja umetno zasneževanje Vogla ni niti vprašljivo niti sporno. Ker se Vogel nahaja v tretjem varstvenem območju, bo umetno zasneževanje po Kramarjevem mnenju dobrodošlo, saj bo koristilo gospodarstvu – torej smučarski sezoni. Ogrin je prepričan, da je umetno zasneževanje nesmisel, poleg tega pa odgovorni ljudje v Bohinju ne razmišljajo dolgoročno in predvsem premislijo, kaj naj naredijo z Voglom v poletni sezoni. Ogrin opozarja tudi na pomemben »trik« v zvezi s tremi varstvenimi območji, kot jih določa novi ZTNP: območje naravnega parka se namreč po Ogrinovem mnenju zaradi tega zožuje.

Naslednji pomemben dejavnik, ki ga izpostavlja Ogrin, so podnebne spremembe, zaradi katerih v prihodnosti lahko pričakujemo vse manj snežnih padavin in toplejše zime, kar je dodatni argument proti umetnemu zasneževanju. Bohinjci so se po Ogrinovem mnenju odločili povsem napačno, saj bi morali potenciale, ki jih Vogel nedvomno ima, preusmeriti v poletno sezono:

*Vlagati sedaj velike vložke v zimsko ponudbo, medtem ko vsi ostali diverzificirajo v poletno ponudbo, je po mojem mnenju nespametno. Pri tem je treba upoštevati dve stvari. Na bohinjskem grebenu je namreč že danes največ snega v Sloveniji pod 2000 metri. A moramo upoštevati trende podnebnih sprememb, ki so enormni, kar spet pomeni, da stavimo na napačnega konja. Severozahodni alpski del Slovenije ima specifično, kot jo imajo vse alpske doline, da je meja sneženja ponavadi bistveno nižje kot drugje, vendar samo pod določenimi meteorološkimi pogoji. Tam je lahko meja sneženja tudi 1000 metrov nižje, vendar pa se mora zgoditi to, da je vsaj na višjih legah dovolj mraz. Če pa mraza ni niti v višjih legah, se meja sneženja na severozahodu lahko dvigne ne le za 200 m, ampak za 1000 metrov! To je proces, ki se mu reče znižana meja sneženja in je v alpskih dolinah prisoten. To pomeni, da se bodo tu v času podnebnih sprememb snežne razmere hitreje spreminjale na slabše in se že spreminjajo – bolj na severozahodu kot drugje zaradi specifične meteoroloških procesov. Trenutno še nekako gre, ko se bodo ogrele tudi višje lege, pa se bo meja sneženja dvignila. Sedaj se včasih zgodi, da v Bohinju ali v Kranjski Gori sneži, v osrednji Sloveniji in celo na Veliki planini pa dežuje tja do 1300, 1400 metrov nad morjem. Na Veliki planini se bo meja sneženja dvignila za 100–150 metrov, v Bohinju pa za 1000 metrov.*

Vogel predstavlja Ogrinu predvsem veliko in neizkoriščeno priložnost. Opozori tudi na ekskluzivno naravo rekreativnega smučanja, s katerim se ukvarja relativno majhen odstotek ljudi. Smučanje ima zato kot gospodarska dejavnost na Voglu za Ogrina minorno vrednost. Tudi na tej točki se s prizadevanji župana Kramarja nikakor ne strinja. Ogrin izpostavlja predvsem izjemno lokacijo Vogla, ki pa ostaja skorajda neizkoriščena:

*Menim, da bi bilo bolje, če bi denar, ki ga nameravajo porabiti za zasneževanje, namenili za obnovo hotela – Vogel ima namreč izjemno lokacijo. Ne poznam vseh Alp, ampak si glede na veduto z Vogla upam trditi, da na prste ene roke lahko preštejemo tako lepe lokacije v vseh vzhodnih Alpah, kot je Vogel. Razgledi bodo ostali, zime pa*

*ne. Lahko bi tržili tisto, kar imajo, ne pa da se usmerjajo v tržno smučarijo v času, ko nihče v sredogorju v Alpah tega ne počne več. Na konferenci CIPRE sem slišal, da v Franciji smuča 7 % ljudi in trend še vedno pada. Ko se pogovarjam s študenti, jih vprašam naslednje: pomislite na 40 ljudi, ki jih poznate, in se vprašajte, koliko od teh ljudi je smučarjev. To, da smučaš, ne pomeni, da greš smučat dvakrat letno – v tem primeru smučarska industrija od tebe nima nič. Trendi smučanja skratka upadajo. Smučarija je vse manj moderna, je tudi naporna. To je šport, kjer te malo zebe, pa malo piha, pa nekoliko se včasih preznojiš. Trendi pa danes ne gredo v to smer. Smučanje je tudi finančno velik zalogaj. Na Voglu so to letos ugotovili in so spustili cene. Vogel po svojem terenu sploh ne more razvijati nekega zares kakovostnega smučišča, ker so tereni kratki in razmeroma ozki. Žagarjev graben je pa prenevaren in se, če je celo sezono odprt, lahko zgodijo hujše nesreče, tudi smrtne so se dogajale v preteklosti. Primeren je le za večje smučarje, ki jih je malo. Poleg tega večji smučarji ne hodijo na Vogel – največkrat gredo v tujino, ki ima neprimerno boljše pogoje za smučanje in jim tudi več nudi.*

Za Ogrina je sporno tudi predvideno novo največje slovensko smučišče, ki bi povežalo Kablo in Soriško planino. Gre za ambiciozen in drag projekt, ki je za Ogrina vprašljiv že zaradi prenizke nadmorske višine smučišča. Poleg tega je treba upoštevati že omenjeno dejstvo o podnebnih spremembah in nenazadnje tudi navade slovenskih smučarjev. Predvsem strastni smučarji, ki si vzamejo čas za smučarske počitnice, se v ta namen raje odpravijo na smučišča v tujini. Če lokalne oblasti v novem največjem slovenskem smučišču vidijo poslovno priložnost, pa Ogrin ravno nasprotno trdi, da bi bilo takšno smučišče v ekonomskem smislu obsojeno na propad, obenem pa bi zelo verjetno dodatno obremenjevalo okolje:

*Sedaj se rojeva tudi projekt novega smučišča – povezave med Soriško planino in Kablo. Če bi bil to ključ do končnega uspeha turistične ponudbe v Bohinju in če bi bilo smučišče narejeno res po najsodobnejših okoljskih standardih, bi morda prostor to celo prenesel. Vendar pa se mi kot občasnemu obiskovalcu Bohinja postavlja naslednje vprašanje: zakaj ne posodobimo Koble niti Soriške planine? Kobra ima v smučarskem smislu enega najboljših terenov v Sloveniji. Verjetno so samo še Kope primerljive po konfiguraciji s Kablo. Seveda so najbrž tudi lastniški in kapitalski interesi drugačni. Ampak pri tako velikem posegu – to smučišče pelje od Soriške*

*planine, ki seže do okoli 1600 m – je investicija (bral sem, da je težka okoli 25 milijonov evrov) v smučišče, ki se konča na 650 m nadmorske višine, negotova. CIPRA je že pred desetimi leti naredila črno listo smučišč zaradi vse toplejših zim – to so tista pod 800 m. Švicarji so sedaj dvignili mejo na 1200 m. Poglejte, kaj se dogaja s Starim vrhom. Uredili so ga in se res zelo trudijo, da bi smučišče ostalo, vendar živi samo še zaradi volje lokalne skupnosti in občine, drugače bi šli že zdavnaj v stečaj. Ne glede na to, da so prijazni, se trudijo in so v zadnjih desetih letih naredili ogromno, jim narava ni naklonjena. Ampak smučišče se konča na 580 m nadmorske višine, kar je nižje od Šmarne gore, začne se na dobrih 1200 m, pa še mikroklimatsko lego ima eno izmed najslabših možnih v Sloveniji. Celoten vrh Starega vrha ima manj snežnih padavin kot Kranjska gora na 800 m zaradi morfologije terena, ki je drugačna, pa še temperaturne inverzije nima. Nadmorska višina ni edini dejavnik – meja sneženja nad Slovenijo nikoli ni na isti višini. Kot sem že omenil, je največkrat nagnjena tako, da je na severozahodu najnižja, lahko pa je najnižja tudi na jugu ali severu.*

Ogrinova zamisel je kompleksna, zajema bohinjski del TNP-ja kot celoto in ne poskuša reševati problemov partikularno. Novo največje slovensko smučišče bi se resda nahajalo izven območja TNP-ja, vendar to ni argumentiran razlog za izvedbo projekta. Obe smučišči – Vogel in nastajajoča povezava Koble in Soriške planine – sta zato za Ogrina načrtovani povsem nesmiselno:

*V Bohinju so stvari nedorečene in kažejo na to, da jasne strategije ni. Investira se v največje smučišče v Sloveniji. Ali ne bi bilo bolje, če se že vlaga v to smučišče, da se potem Vogel namesto umetnega zasneževanja odloči za kaj drugega. Saj bo umetnega snega polno na novem smučišču. Lahko bi rekli – mi smo v parku, smo smučišče v parku, to je naša prednost, bomo zeleno smučišče in povsem druga tržna niša. Če res upoštevamo okoljske standarde in krčimo gozd na področju, kjer so marsikje nekoč že bile senožeti in pašniki, obenem pa zagotovimo 20 ali 30 delovnih mest domačinom, potem ne smeš biti a priori proti vsem novim posegom. Tudi to ni trajnostno in to je treba razumeti. Ampak, če zadeve pogledam kot zunanji opazovalec, celote ne vidim: neka zgodba je morda dobra, druga slaba .... Potem je tu seveda še problem mobilnosti v Bohinju. Ko je CIPRA sodelovala pri nastajanju načrta prometa za Julijske Alpe, je bilo ogromno govora in upravičevanja s strani bohinjske uprave, da*

*nujno potrebujejo parkirno hišo pod Voglom. To je precej velika investicija in tudi poseg, takrat se je govorilo o 500 parkirnih mestih, češ da je tam parkirna greča enormna, kar je nekaj vikendov na leto čista resnica. A to je povsem zgrešen koncept. Za tri ali štiri vikende, ko je na Voglu gneča, graditi drago parkirno hišo, ki ne reši nobenega drugega problema mobilnosti v Bohinju razen Vogla? Ali ne bi bilo bolje – na srečo to mnenje počasi prevladuje tudi v Bohinju – narediti naslednje: celotno bohinjsko dolino bi morali zapreti za prosti turistični promet. Seveda ne za domačine, lastnike in upravljavce, poudarek je na obiskovalcih, zlasti dnevnih. V Bohinjski Bistrici bi naredili osnovni center, do kamor pride turist, od tam naprej pa se mobilnost upravlja. Naj naprej pozimi dnevne obiskovalce vozijo npr. smučarski avtobusi, takih praks je v Alpah veliko. Nekaj govora je bilo tudi o tem, da bi se promet ustavil v Ribčevem Lazu – tudi to bi pomenilo boljše stanje kot sedaj. Na vsak način potrebuje Bohinj tri ali štiri velike točke, kamor usmeriš obiskovalce, od tam naprej pa se mobilnost upravlja. Treba je začeti postopno, premišljeno in taktno. Bohinj ima to srečo, da je zaprt. Konča se z Ukancom. Zgornjesavska dolina in Trenta te sreče nimata, ker sta tranzitni. Na srečo ne zelo tranzitni, a vseeno. V Bohinju je drugače: kdor gre v Bohinj, gre v Bohinj. Ne more drugam in se bo vrnil po isti cesti iz Bohinja. Lahko gre tudi čez Sorico, ampak ta cesta se odcepi že v Bohinjski Bistrici. Poleg ceste v Bohinj je od Bohinjske Bistrice naprej le še cesta na Pokljuko, kjer tudi ni urejenega koncepta prometa, k sreči pa ni zelo prometna. V drugih bolj resnih državah bi tudi to cesto upravljali, težave so namreč na Pokljuki ob prireditvah in tudi ob lepih koncih tedna poleti. Različnim ciljnim skupinam turistov je treba na prijazen način ponuditi »zelene« možnosti in na ta način povečati dodano vrednost. Obenem se poveča tudi prepoznavnost in zavedanje turista, da je prišel v prostor, kjer s tem prostorom upravljajo zavestno in skrbno, ter ga tudi domačini cenijo kot izjemnega. Zato takoj začneš razmišljati drugače in dobiš drugačno vrednostno sodbo o tem prostoru.*

Po mnenju Mateja Ogrina je torej Bohinj in TNP treba obravnavati kot celoto in področje celotnega TNP-ja upravljati na enak način. Takšna zamisel je novost, ki je dovolj radikalna in še neznana, da bi lahko pričakovala široko podporo lokalnih oblasti in prebivalstva. Ogrin poda zanimivo primerjavo Bleda in Bohinja. Bohinj bi se namreč lahko učil iz blejske izkušnje. Bled nikoli ni bil reguliran ali upravljan celostno, zato je danes »popackan« tako, kot je. Ogrin cinično pove, da je na Bledu lep razgled le na tisti del, ki tam

stoji »že od zadnje ledene dobe«, torej narava kot taka. Človeški prispevek je bil na Bledu bolj ali manj stihijski, slabo načrtovan in nikakor ne usklajen s smernicami trajnostnega razvoja:

*V Bohinju je prav tako nujno treba celotno jezersko kotanjo pustiti nedotaknjeno. Tudi če pridejo še tako veliki interesi kapitala, se je temu treba upreti. Moramo se zavedati, da ljudje hodijo v Bohinj zaradi jezera. Če koga zanima, kaj lahko iz jezera nastane, pa ne bi smelo, imamo vsi, ki gremo v Bohinj, na nek način srečo, da se peljemo skozi Bled. Ko turist pride v Slovenijo, dobi v turističnih agencijah najprej naslednje pokrajinske vedute: Ljubljano, Lipico, Portorož, Postojnsko jamo in seveda Bled. Ampak kaj je na blejski sliki? – Na tej sliki je otok, cerkvica in Stol v ozadju. To je tako že od zadnje ledene dobe, razen cerkvice, ki naj bi tu v eni od svojih predhodnih oblik stala že konec 12. stoletja. Hočem povedati, da vse, kar je naredil človek v zadnjem stoletju na Bledu, na turističnih slikah skrivamo, ker ni prav posebej lepo. Bled je, kakršen je, in tudi tam so ljudje, ki se za Bled trudijo in tudi jaz mu zagotovo želim staro slavo. Je pa to dobra šola: ko začnemo »lepšati« naravno okolico, jo seveda pogosto popackamo do skrajnih meja, posledice pa so lahko trajne. Zato so tudi vse pobude o širitvi in obnovi ceste ob jezeru v Bohinju, celo speljavi ceste okrog jezera in pozidavi Fužinarskega polja, po mojem mnenju zrele za sodni proces. To je zločin proti naravni dediščini. Pogledajte Berchtesgaden, od koder je Bohinj dobil ladjice. Tam je seveda glavna turistična točka jezero Königssee. Na začetku je res nekaj 100-metrsko parkirišče in ulica, kjer je bižuterije in kiča toliko, da ne veš več, ali si prišel v Hong Kong ali v Alpe. Vstopna točka je tam, kjer se začne voda. Jezero Königssee je podobno Bohinju, le da je večje, daljše in bistveno globlje. Ima tudi polotok, na katerem je cerkvica. Ampak Nemci ob jezeru nimajo nobene ceste! Pelješ se lahko le s čolnom, ki mora biti električen. Ob tem ima Königssee ogromno vode in bistveno boljše sposobnosti samoočiščevanja kot Bohinjsko jezero, čeprav ima tudi Bohinjsko jezero dobre. Iz kapelice na polotoku imajo speljano kanalizacijo, da ničesar ne ostane v vodi. Ekološki standardi so izjemno visoki. Poleg tega imajo Nemci več jezer kot mi. Nemci vedo, kaj predstavljajo naravne danosti, mi pa tega žal ne vemo, čeprav smo jih na deklarativni ravni zaščitili. Od Ribčevega Laza naprej bi morali uvesti najstrožji režim za vse dejavnosti. Vsi, ki tam živijo, se morajo zavedati, da živijo v enem izmed najlepših delov Slovenije. Tudi država mora ceniti delo in življenje domačinov z ustreznimi spodbudami, podporami, tudi odnosom. Če ne vemo, kaj narediti z naravo, jo pustimo našim zanamcem.*

Ogrin primerja tudi razmere na različnih koncih TNP-ja. Opažamo namreč lahko, da imajo velikokrat težave sami s seboj Bohinjci, ne pa npr. prebivalci v Bovcu ali Kranjski Gori. Podobno kritiko je izpostavila tudi Milena Košnik, ki je opozorila na odnos lokalnega prebivalstva do okolja, v katerem živijo. Ogrin je še ostrejši od Košnikove, saj pove, da se Bohinjci ne znajdejo v obstoječih razmerah, medtem ko na ostalih koncih TNP-ja prebivalci poskušajo naravne danosti izkoristiti sebi v prid. Kljub temu pa v Bohinju obenem vidi tudi primere dobrih praks, za katere upa, da bodo v prihodnosti postale vse bolj izrazite in pomembne:

*Je pa res, da so v Bohinju tudi dobre in uspešne zgodbe, npr. Festival alpskega cvetja. To je projekt, preko katerega si Bohinj skuša ustvariti svojo blagovno znamko in je s tem projektom tudi uspešen. Fantastična ideja se mi zdi tudi eko vikend. Takšne stvari morajo ostati – sam srčno upam, da bodo. Cenim delo Klemena Langusa (direktor »Turizma Bohinj«) na tem področju, ker je v preteklih letih naredil veliko. Menim, da tržna niša Bohinja ni večanje števila nočitev na leto preko meja nosilnih sposobnosti zelenega turizma, prav tako pa Bohinj ne potrebuje ogromno dnevnih turistov, ki pridrvijo v Bohinj in čez nekaj ur oddrvijo domov, brez pravega doživetja in tudi porabe denarja. Bohinj ima edinstveno naravno in kulturno dediščino in prava interpretacija obojega ob ustrezni infrastrukturi in avtentični gastronomski ponudbi bi lahko pomenila preobrat. Pomembno je tudi doživljanje alpske kulturne pokrajine.*

#### **4. 3. 1 Razhajanja v stališčih občinskih predstavnikov in nevladnih strokovnjakov**

Matej Ogrin je kot docent na fakulteti seveda strokovnjak, ki dobro pozna tematiko, o kateri govori. Njegova stališča so obenem tudi stališča CIPRE kot pomembne nevladne organizacije. Trajnostni razvoj po Ogrinovem mnenju na bohinjskem področju zaenkrat obstaja bolj kot ne le na papirju.

Primerjava mnenj župana Občine Bohinj Franca Kramarja kot najpomembnejšega predstavnika lokalnih oblasti in Mateja Ogrina kot predstavnika pomembne nevladne organizacije je zanimiva, ker nam ponuja razmislek o dveh popolnoma drugačnih razvojnih konceptih. Župan Kramar izpostavlja gospodarske vidike razvoja in finančne stimulacije s strani države. Ogrin nasprotno v osnovi dosledno izhaja iz specifičnega naravnega okolja, s katerim je treba ravnati v skladu s smernicami trajnostnega razvoja. Kaj to pomeni na konkretnem primeru, je najbolje razvidno iz njihovih pogledov na razvoj smučišča na Voglu.

Kramarju se umetno zasneževanje Vogla nikakor ne zdi sporno in opazuje predvideni projekt zgolj iz gospodarske perspektive. Vogel naj torej ostane takšen, kot je. Ogrin ravno nasprotno opozarja na popolno nesmiselnost tovrstnega početja. Za Ogrina pomeni umetno zasneževanje Vogla nekakšno slepo črevo razvoja in obenem popolno pomanjkanje kreativne razvojne vizije, ki bi Voglu omogočila povsem drugačno dodano vrednost. Enako velja za novonastajajoče največje slovensko smučišče, ki bo povezalo Koblo in Soriško planino. Kritike tega projekta iz županovih ust ne slišimo, Ogrinu se zdi tovrstno početje skorajda škandalozno.

Tudi pri prometnih težavah se njuni stališči razlikujeta. Kramar razmišlja o delni razbremenitvi okolice Bohinjskega jezera, o morebitni gradnji parkirne hiše v Bohinjski Bistrici, o novi kolesarski stezi, ki naj bi zadržala avtomobile že v Bohinjski Bistrici ipd. Nekako v skladu s tem, kar predvideva tudi nova prometna študija. Tudi Ogrin izpostavi problem mobilnosti in prometa v celotni bohinjski dolini. Na tej točki je kritičen do lokalnih pobud in predstavi alternativno in radikalno drugačno vizijo - enostavno predlaga popolno zaporo celotne bohinjske doline in reguliran promet do Bohinjskega jezera in smučišča na Voglu oz. za vstop v TNP nasploh, ne glede na letni čas oz. turistično sezono. Ob tem naj omenim, da Ogrin mnenja na novo prometno študijo ni podal, saj je bila v času najinega pogovora še v nastanku.

Iz razmišljanj obeh – Kramarja in Ogrina – lahko izpeljemo nekaj posplošitev. Župan Franc Kramar skupaj z občinsko upravo poskuša reševati obstoječe probleme in načrtovati razvoj turizma v prihodnosti partikularno. To pomeni, da namerava rešiti probleme posebej, vsakega zase. Občina ima načrt, kaj storiti z Voglom, kako urediti okolico jezera, kako razvijati turistično ponudbo ... V tem kontekstu so predvidene nekatere generalne rešitve: Milena Košnik npr. omenja poskus razvoja skupne blagovne znamke za celotno področje bohinjske doline. Vsekakor pa celostnega načrta za usklajeno, soodvisno načrtovanje razvojnih možnosti občina ne predvideva.

Matej Ogrin ravno nasprotno izhaja predvsem iz generalnega načrta, ki v svoji osnovi pogojuje vse ostale posege v prostor. Ogrinovo stališče je zato za marsikoga najbrž preveč radikalno. Zaprtje bohinjske doline za promet bi že v samem začetku drastično vplivalo na vse nadaljnje razvojne odločitve. Vendar pa je Ogrin prepričan, da je to dolgoročno edina prava izbira. Kot primer navaja izkušnje iz drugih alpskih turističnih središč v tujini, ki so se že odločila za dosledno spoštovanje načel trajnostnega razvoja (npr. nemški Königssee) in so v tem uspešna, seveda tudi v gospodarskem smislu.

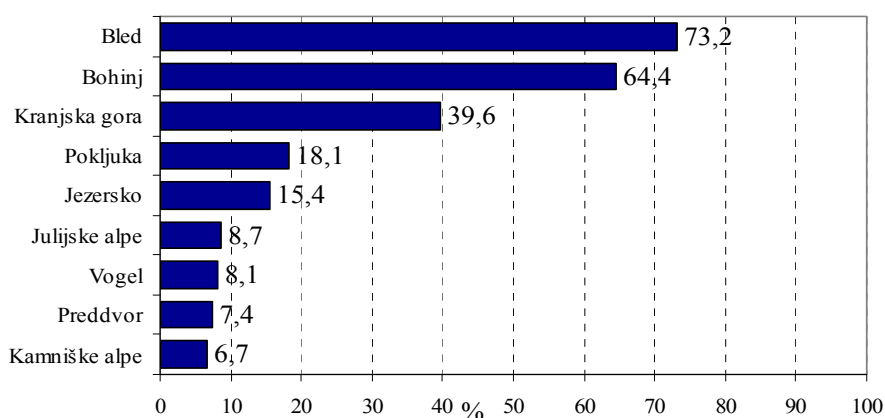


Obstaja novi ZTNP, obstajajo občinski načrti, kaj storiti z Bohinjem in TNP-jem, in obstajajo mnenja strokovnjakov o tej temi. Razvojne vizije so različne, prav tako tudi interpretacije ZTNP. Na osnovi tega lahko predvidevamo, da bo dejanski razvoj (trajnostnega) turizma nepredvidljiv, saj ne moremo vnaprej zagotovo zatrditi, katero mnenje bo prevladalo in postalo tudi udejanjeno v praksi.

#### 4. 4 Anketa: gorenjske turistične destinacije

Da bi ugotovila, kdo in zakaj obiskuje Bohinj, kaj mu je tu še posebej všeč, kaj pogreša in seveda tudi, kdo in zakaj Bohinja ne obiskuje, sem naredila anketo, na katero je odgovarjalo 152 anketirancev iz različnih koncev Slovenije. Anketirance sem spraševala po treh destinacijah na Gorenjskem, ki jih najraje obiskujejo. Na prvo in drugo mesto sta se uvrstila Bled in Bohinj. Priljubljena je tudi Kranjska Gora, Pokljuka, celotne Julijske Alpe, poleg tega pa tudi Jezersko in Kamniške Alpe (glej Graf 4.1).

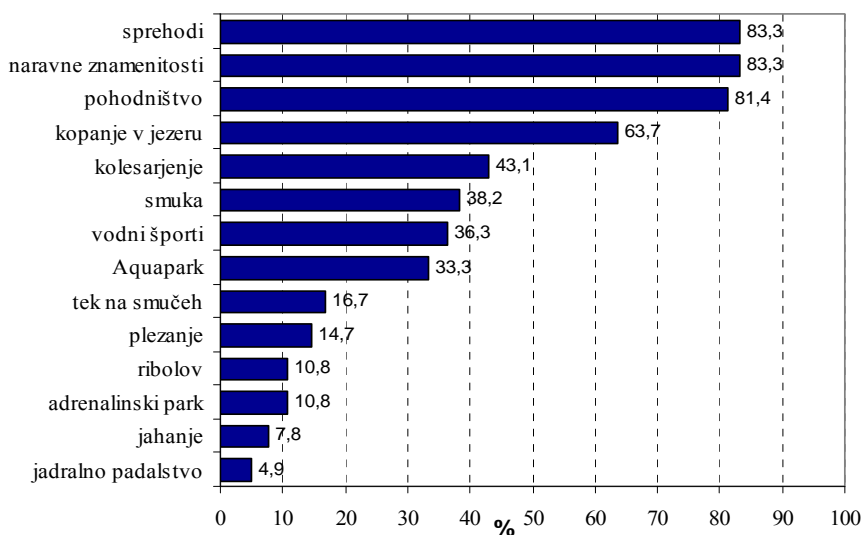
**Graf 4.1 Najpogosteje obiskane turistične destinacije na Gorenjskem (seštevek treh navedb)**



Med anketiranci je bilo 32,2 % takih, ki v zadnjem letu niso obiskali Bohinja (50 anketirancev). Kot najpogostejši razlog za to so navajali oddaljenost Bohinja in slabo cestno povezavo – predvsem avtocestni del, ki pri viaduktu Peračica še ni zaključen in kjer v turistični sezoni nastajajo daljši zastoji. Oddaljenost Bohinja anketiranci povezujejo s svojim pomanjkanjem časa, zato je slaba prometna povezava glavni razlog, da Bohinja ne obiskujejo. Bohinj posledično tudi ni primeren samo za popoldanski obisk. Poleg oddaljenosti in slabe cestne povezave anketiranci omenjajo tudi problem parkiranja in z njim povezane stroške ter dejstvo, da je v glavni turistični sezoni v Bohinju enostavno preveč turistov.

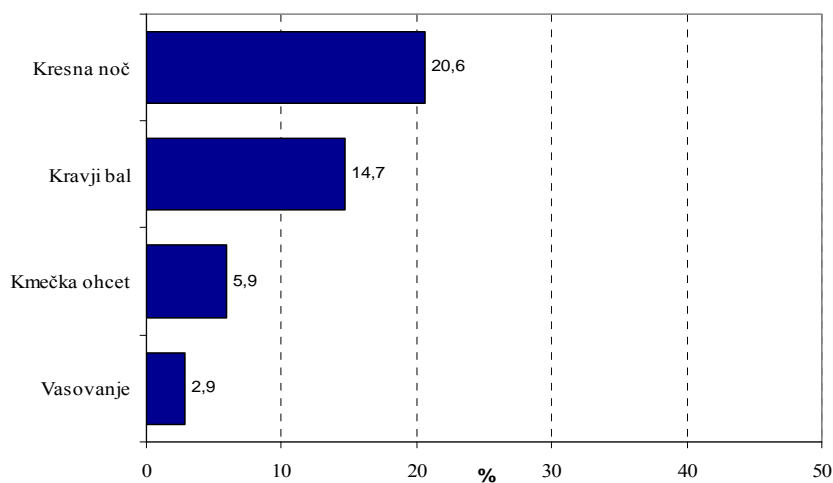
Anketirance, ki so v zadnjem letu obiskali Bohinj, sem vprašala, zakaj prihajajo v Bohinj. Iz rezultatov ankete je razvidno, da so na prvem mestu aktivnosti, ki so povezane z naravo. Ljudje v Bohinju torej iščejo predvsem stik z neokrnjeno naravo. Takšne dejavnosti so pohodništvo, obisk naravnih znamenitosti, kopanje v jezeru in sprehodi. Ostale aktivnosti procentualno zaostajajo. Na osnovi odgovorov anketirancev lahko sklepamo, da množična turistična infrastruktura (npr. hoteli in restavracije) gostov prvenstveno ne zanima, saj vidijo prostor v TNP-ju predvsem kot področje, ki nudi obiskovalcem uživanje v naravnih danostih (glej Graf 4.2).

**Graf 4.2 Najbolj priljubljene aktivnosti  
(odgovarjajo tisti, ki so bili v Bohinju, n=102)**



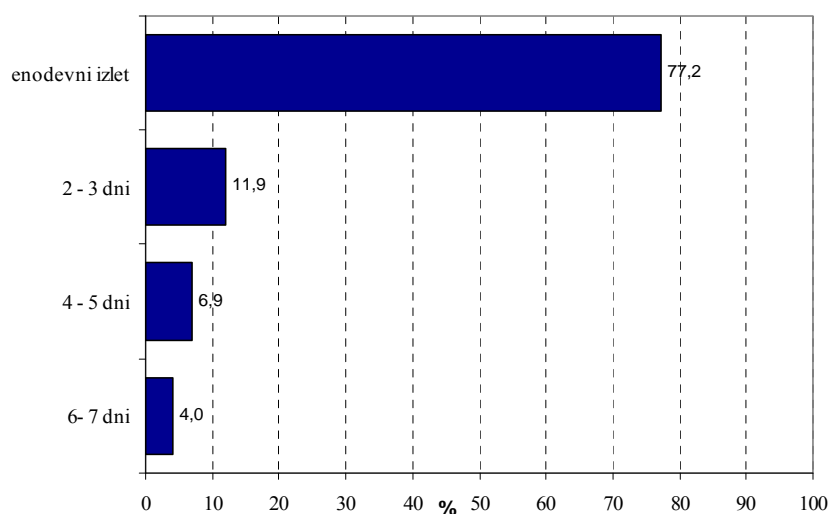
Anketirance sem vprašala tudi, ali so obiskali katero od tradicionalnih prireditvev v Bohinju. Največ jih je obiskalo Kresno noč. Analiza podatkov je pokazala, da se je večina anketirancev udeležila samo ene tradicionalne prireditve, le dva anketiranca pa sta obiskala vse prireditve. Iz podatkov je razvidna tudi povezava med Vasovanjem in Kmečko ohcetjo – tisti, ki so se udeležili Vasovanja, so se udeležili tudi Kmečke ohceti (glej Graf 4.3).

**Graf 4.3 Obisk tradicionalnih prireditev  
(odgovarjajo tisti, ki so bili v Bohinju, n=102)**



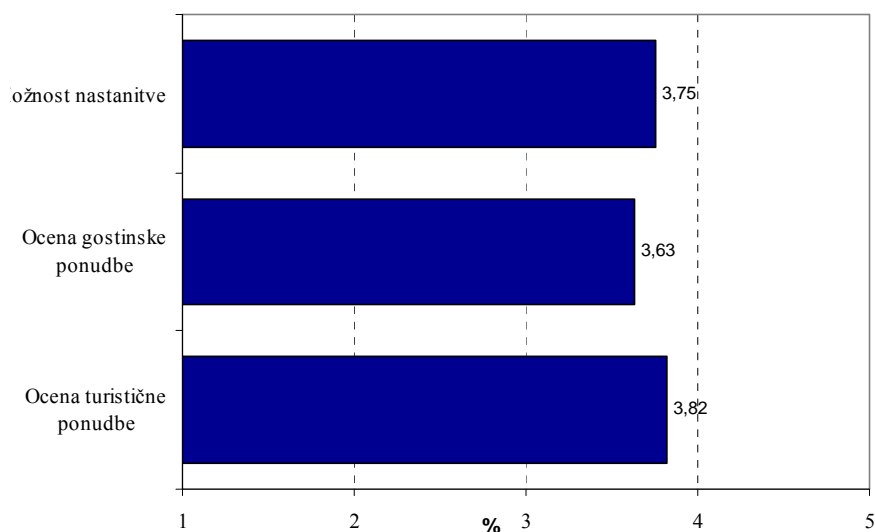
Večino obiskovalcev Bohinja predstavljajo enodnevni turisti, sledijo jim tisti, ki v Bohinju ostanejo 2–3 dni, vendar v veliko manjšem odstotku. Najmanj je turistov, ki v Bohinju ostajajo več kot 3 dni (glej Graf 4.4).

**Graf 4.4 Čas trajanja obiska  
(odgovarjajo tisti, ki so bili v Bohinju, n=102)**



Gosti (dnevni in tudi tisti, ki v Bohinj pridejo za več dni) so zadovoljni s turistično in gostinsko ponudbo ter možnostmi nastanitve. Omenjene kategorije so ocenjevali z ocenami od 1–5 (pri čemer 1 pomeni, da je ponudba zelo slaba; 3 pomeni, da ni niti dobra niti slaba; 5 pomeni, da je ponudba zelo dobra). Skupna ocena turistične ponudbe v Bohinju je pri vseh gostih zelo visoka – skoraj 4 (glej Graf 4.5).

**Graf 4.5 Ocena zadovoljstva ....**  
**(odgovarjajo tisti, ki so bili v Bohinju, n=102)**



Pri analizi in primerjavi podatkov sem ugotovila, da turistično in gostinsko ponudbo ter možnost nastanitve najbolje ocenjujejo gosti, ki so v Bohinju 2–3 dni. Nekoliko slabše pa enodnevni turisti in turisti, ki pridejo v Bohinj za več kot 4 dni.

Anketiranci so odgovarjali tudi na vprašanje, kaj pogrešajo v Bohinju oz. kaj bi tu spremenili. Večina kritičnih odgovorov se nanaša na neurejen sistem parkiranja in s tem povezano previsoko ceno parkirnine. Nekateri anketiranci pogrešajo ločeno parkirišče za avtomobile. Poleg problemov s parkiranjem anketiranci pogrešajo tudi večjo ponudbo turističnih kmetij (v celotni bohinjski občini namreč obstaja le ena sama turistična kmetija – »Gorjup«), bolj urejen kamp v Zlatorogu, kolesarsko stezo od Bohinjske Bistrice do jezera in manj prometa ob obali jezera. Iz podatkov ankete je poleg tega razvidno, da so gosti, ki so od Bohinja oddaljeni do 50 km, večinoma enodnevni turisti. Demografski podatki (spol, starost ali izobrazba anketiranca) niso izražali vpliva na vsebino odgovorov.

Izmed vseh podatkov, ki sem jih pridobila z analizo ankete, želim izpostaviti avtocestno povezavo. Anketiranci so jasno povedali, da bi se ob boljši prometni povezavi večkrat odločili za obisk Bohinja. Gorenjski avtocestni odsek bo končan predvidoma leta 2013, vprašanje pa je, kdaj bo zgrajena obvoznica mimo Bleda. Kakšne posledice ima dobra prometna povezava, si lahko ogledamo na primeru najvišje avstrijske gore – Grossglocknerja. Visokogorska cesta je pod Grossglocknerjem speljana do višine 2572 metrov (gora pa meri 3798 metrov nadmorske višine). Obisk turistov je seveda bistveno višji ob dobri cesti kot pa brez nje.

Da je promet oz. urejanje prometa izjemnega pomena tudi v kontekstu trajnostnega razvoja v Bohinju, so mi zatrdili predstavniki vseh institucij, ki se z urejanjem Bohinja in TNP-ja ukvarjajo bodisi profesionalno bodisi kot del zainteresirane javnosti.

Zanimiva je analiza odgovorov anketirancev ob upoštevanju načel trajnostnega razvoja turizma. Anketiranci svojo kritiko največkrat usmerijo v težave, povezane s prometno ureditvijo. Najprej imajo pripombe zaradi dostopnosti Bohinja, kar se nanaša na še nedokončano gorenjsko avtocesto. V samem Bohinju pa jih moti predvsem sistem parkiranja, kar pomeni, da si obisk Bohinja še vedno samoumevno predstavljajo z avtom ali avtodomom. Njihovi pogledi so tako izrazito praktične narave, saj trajnostnega razvoja ne omenjajo ali pa o njem ne razmišljajo. Anketiranci sicer izpostavljajo predvsem naravne danosti, ki jih ponuja Bohinj, vendar je njihovo razmišljanje najbrž bližje razmišljanju župana Bohinja Franca Kramarja, kot pa mnenju Mateja Ogrina. Anketiranci podobno kot župan vidijo posamezne probleme – tudi npr. izrazito premajhno število turističnih kmetij – ne razmišljajo pa o Bohinju in TNP-ju celostno kot Matej Ogrin. Zato se lahko z Ogrinom zagotovo strinjamo v njegovi trditvi, da ljudje pravzaprav še ne vedo dovolj o tem, kaj trajnostni razvoj pravzaprav pomeni.

#### **4. 5 »Turizem ni le gospodarska panoga«**

Spodnje besedilo in komentarji se nanašajo na intervju s Klemenom Langusom, ki je bil posnet 19. aprila 2011 v Bohinjski Bistrici.

Direktorju »Turizma Bohinj«, Klemenu Langusu (2011), sem predstavila rezultate moje ankete o priljubljenosti gorenjskih turističnih destinacij in še posebej odnos do turistične ponudbe v Bohinju, kot so jo komentirali anketiranci. Klemen Langus je na osnovi svojih izkušenj potrdil rezultate, kakršne je dala analiza ankete:

*Rezultati ankete so popoln odraz realnega stanja. S tem rezultatom se povsem strinjam. Povprečna doba bivanja gostov (brez enodnevnih turistov) se je v Bohinju v zadnjih dvajsetih letih zmanjšala s 4,15 na 3,10, letos pa na 3,01 dneva. To pomeni, da se počitnice skrajšujejo. Naš namen je dolžino počitnic ohraniti, če že ne povečati z različnimi ukrepi in ponudbo. Analiza, ki je bila narejena za potrebe strateškega načrta za trženje Julijskih Alp pred desetimi leti, je pokazala, da je Bohinj zanimiv*

*zaradi narave, pohodništva, pomembne so tudi aktivnosti za mlade pozimi in poleti – to so glavni vzroki, zakaj nekdo pride v Bohinj. Najpomembnejši razlog je v tem trenutku zagotovo TNP – torej neokrnjena narava, na katero pa moramo vezati neko turistično ponudbo.*

Langus poudari, da sta narava oz. TNP glavni razlog za obisk Bohinja. Nekoliko vznemirljivo je ob tem dejstvo, da se čas, ki ga turisti preživijo v Bohinju, zadnjih dvajset let skrajšuje. To lahko pomeni, da le narava sama po sebi ni dovolj in da turisti postajajo v svojih pričakovanjih zahtevnejši. Razvoj dodatne turistične ponudbe oz. ustvarjanje drugačne dodane vrednosti na že obstoječo je zato nujni poudarek, ki ga izpostavlja tudi Klemen Langus:

*Tu se nam stvari zapletajo, zato ker te ponudbe ne znamo ustvariti, ker ne vidimo njene ekonomske vrednosti, ali pa nihče ne zna predstaviti ekonomske vrednosti varovanja narave in ohranjanja okolja. Tega problema se zavedamo. Ljudje, ki so tukaj živeli desetletja in stoletja, so zaslužni za to, da je kulturna in naravna krajina danes takšna, kot je. Ljudje so tu preživeli zato, ker so našli ekonomski vir preživetja. Našli so ga v železarstvu, planšarstvu, do neke mere tudi v gozdarstvu in v končni fazi v 20. stoletju tudi v turizmu. Upam, da se bodo z Zakonom o TNP-ju tega zavedali tudi naravovarstveniki.*

Tudi Langus se zaveda, kako pomembna je ureditev prometnega režima v celotni bohinjski dolini. Po pogovorih z ljudmi, ki pomembno vplivajo ali pa vsaj poskušajo predlagati rešitve prometne ureditve v celotni bohinjski dolini, postaja jasno, da promet kot tak ni nekakšen izoliran problem, ampak postaja tudi ključna predpostavka v razmišljanju, kako usmerjati turistični razvoj Bohinja in s tem tudi pomembnega dela TNP-ja nasploh. Langus se na tej točki močno približa mnenju Mateja Ogrina, saj oba vidita smiselno perspektivo v bolj ali manj doslednem ustavljanju prometa že v Bohinjski Bistrici – torej izven območja TNP-ja:

*S CIPRO smo že pred časom pripravili projekt coniranja prometa. Dokončana je tudi nova prometna študija. Zavzemamo se za to, da se promet postopno umika od Bohinjskega jezera in da se pritisk na jezero zmanjšuje. Ob tem bi v zgornji in spodnji dolini morali urediti obstoječa parkirišča, večina prometa pa bi se skoncentrirala v Bohinjski Bistrici. Novo prometno študijo bo moral obravnavati tudi občinski svet.*

*Med lokalnim prebivalstvom je nastal strah, da bodo za nekaj prikrajšani, da ne bodo mogli normalno domov ipd. Z umirjanjem prometa seveda ne moreš kaznovati lokalnega prebivalstva, ampak ga nagradiš. Če sem tukaj doma, imam pravico pripeljati se do svojega doma – enako kot npr. v stari Ljubljani. S podobno pravico bi nagrajevali tudi stacionarni turizem in uvedli primerno cenovno politiko za nastavitvene programe. Najbolj prizadeti gosti bi v tem primeru seveda bili dnevni turisti. Bohinj ima problem – ljudje se pripeljejo v svojem velikem avtu, parkirajo že skoraj v jezeru, s seboj imajo nekaj hladilnih torb in ne vem, kaj še vse ... Vse, kar tak gost pusti Bohinju, so smeti v koših ob jezeru in pet evrov parkirnine. Z umirjanjem prometa bi vsekakor dvignili vrednost Bohinja. Ob dejstvu in pogojih, da umirjamo in do neke mere ustavljamo promet v Bohinjski Bistrici, nato pa organiziramo alternativni javni prevoz. Iz Ljubljane pelje v Bohinj avtobus vsako uro. In tako seveda tudi vsako uro od Bohinjske Bistrice v Ukanc. To je 50-sedežni avtobus, ki pelje 3 potnike! Javni promet je že sedaj dobro urejen. Če ga ukinejo, ga bodo zaradi ekonomske plati, kar bi pomenilo velik problem. Lokalna skupnost je po mojem mnenju veliko delo opravila ob nastajanju prometne študije, sedaj morata pristopiti še TNP in država, ki bo obnovila ceste, uredila infrastrukturo in v Bohinju prepoznala turistični biser, za katerega je treba skrbeti.*

Langus je samokritičen v ocenjevanju same izvedbe turistične ponudbe, saj po njegovem mnenju v Bohinju še vedno ne znajo ustvariti ponudbe z visoko dodano vrednostjo. Opozarja na problem dnevnih turistov, ki v Bohinju pravzaprav le ustvarjajo gnečo, vendar obenem tudi pove, da je vzrok za takšno situacijo sama turistična ponudba, ki ne zna zadržati gostov za nekaj dni. Ponovno se približa mnenju Mateja Ogrina, ker meni, da bi postopno umikanje prometa stran od Bohinjskega jezera lahko dvignilo vrednost Bohinja:

*Gostov, ki prihajajo za dalj časa, je bolj malo. Problem je v tem, da ponudbe manjka, ker je ne znamo narediti. To pomeni, da ima Bohinj približno 90.000 dnevnih obiskovalcev letno in približno ravno toliko stacionarnih gostov, ki ustvarijo 350.000 nočitev. Presenečen sem nad slabo oceno dnevnih turistov, saj je v glavni sezoni tu ponudba zares pestra. Morda predstavlja problem kolesarjenje, vendar bo kolesarska steza od Bohinjske Bistrice do jezera kmalu odprta in tako bomo dobili 11 km večnamenske kolesarske poti. Možnosti za kolesarske steze še niso v celoti izkoriščene, ker ni prostora. Pomembno je tudi pohodništvo. V Bohinju imamo več kot 300 km*

*označenih planinskih poti in vsaj 50 km označenih sprehajalnih poti. Organizirano imamo planinsko in gorsko vodništvo. Poleg tega imamo plezališča in športno ponudbo drugih adrenalinskih športov, kot so: paragliding, vodni športi, soteskanje, rafting na Savi ... Organizirano je še ribištvo. Poleti moramo seveda paziti tudi na interakcije med omenjenimi aktivnostmi.*

Langus trdi, da je edina perspektiva Bohinja lahko le razvoj kvalitetnega, trajnostno naravnega turizma, ki ne bo le ena od gospodarskih panog (kot primer navede »Festival alpskega cvetja«), vendar pa je dandanašnja realna podoba turistične ponudbe v Bohinju drugačna. Langus pove, da je turistična podoba Bohinja predvsem na vrhuncu sezone povsem nasprotna od te, za katero meni, da bi morala postati razvojna perspektiva:

*Festival alpskega cvetja pa ima težavo, ker trženjskega elementa pri tem festivalu, ki je po mojem mnenju odličen, ni. Šele po petih letih je bil uvrščen v turistično ponudbo. Ta festival lahko promovira ne le Bohinj, ampak tudi Slovenijo. Tovrstnega okoljskega festivala na širšem območju srednje Evrope ni – vsaj jaz ga ne poznam. Imamo tudi pohodniški in ribiški festival, zato da ne tiščimo vse ponudbe v julij in avgust. Takrat je ogromno prireditev in vaških veselic, kar zaenkrat še ni kvaliteten turizem. Poskušamo dvigniti kvaliteto storitev izven glavne sezone. Poleti je ogromen naval iz vse Slovenije – s spuščeni okni na avtomobilu in z glasno glasbo do jezera – ker je Bohinj sedaj »fensi« ... Tako kot kje ob obali. Bohinjski turizem pa bi po mojem mnenju moral biti nekaj drugega.*

Tudi na osnovi Langusovih izjav zato lahko sklenemo naslednje: dejanske želje po celovitem in dobro organiziranem trajnostnem razvoju turizma so v tem trenutku v velikem razkoraku s stanjem, kakršno je v resnici.

## **5 BOHINJ: PERSPEKTIVA**

Bohinjska občina se trenutno nahaja v časovnem obdobju, ki je živahno na več družbenih ravneh. Vsi moji sogovorniki so se strinjali vsaj v eni točki: razmislek o nadaljnjem razvoju celotne bohinjske doline je ta trenutek potreben in nujen.

Prebivalci in politični akterji v Bohinju razmišljajo o tem, kako razvijati gospodarske pobude, obenem pa skrbeti za naravno okolje. Nevladne organizacije predlagajo alternativne poti razvoja. Gospodarstvo je vezano na tradicionalne oblike preživetja, ki pa so slabo razvite



in še ne ustvarjajo visoke dodane vrednosti v turistični ponudbi. Tudi turizem sam se nahaja na točki, ki ni dovolj produktivna in išče drugačne možnosti za svoj razvoj v specifičnem naravnem in kulturnem okolju.

Dokumenti, ki na državni ali lokalni ravni že urejajo dejavnosti v TNP-ju in širši bohinjski okolici, sami po sebi niso zagotovilo, da bodo dejanski posegi v ta prostor neproblematični. To je razvidno tudi iz nasprotujočih si mnenj občinske oblasti in nevladnih organizacij o viziji razvoja v prihodnosti: tak primer je pogled na razvoj zimskega in letnega turizma, ki je zaenkrat dokaj nedorečen. Medtem ko lokalne oblasti zagovarjajo in poudarjajo pomen zimske turistične sezone, nevladne organizacije vidijo smiseln poudarek v diverzifikaciji k poletni sezoni. Vsekakor pa so pomembne investicije v zimsko sezono že zagotovljene (smučišče na Voglu in novonastajajoča povezava Koble in Soriške planine). Letni turizem bi nasprotno lahko omogočil boljši razvoj kmetijstva in posledično drugačne turistične ponudbe (npr. turistične kmetije).

Prometne težave na vrhuncu turistične sezone so več kot očitne. Občina Bohinj jih bo poskušala rešiti s prometno študijo, nevladne organizacije vidijo rešitev v zaprtju celotnega območja za promet. Velik potencial bi v tem smislu lahko imela železniška povezava Bohinjske Bistrice s Severno Primorsko.

Težav, ki jih bo v prihodnjih nekaj letih treba rešiti, je torej veliko. Če upoštevamo še dejstvo, da živimo v globaliziranem svetu, kjer so migracije turistov vse pogostejše, bo hitro in učinkovito reševanje problemov v Bohinju nujno.

O tem govori tudi Bajuk Senčar, Tatiana v svoji knjigi *Kultura turizma (2005)*, kjer najprej opozarja na učinke globalizacije, nato pa se podrobno posveti stanju turistične ponudbe v Bohinju. Tudi Bohinj seveda ni izoliran od preostalega sveta. Na mikro ravni Bohinj pozna vse težave, ki sem jih že omenjala kot težave sodobnega globaliziranega sveta nasploh.

Bajuk Senčar analizira aktualno stanje in ugotovi, da se lokalno prebivalstvo ukvarja predvsem z gospodarskimi problemi. To pomeni, da prebivalci v bohinjski dolini najprej razmišljajo o tem, kako bodo preživeli. Zanimiva je ugotovitev, da število sobodajalcev upada, kar lahko razumemo kot namig na to, da se dosedanja turistična praksa izkazuje za – do neke mere – neuspešno. Oddajanje sob je najbolj preprosta oblika turizma, ki nima nobene dodane vrednosti. Manjše povpraševanje po le prostih sobah lahko pomeni spremenjene navade turistov, ki iščejo zanimivejšo ponudbo:

*Številni sogovorniki so mi razlagali, da število sobodajalcev upada ravno zato, ker zanje ta dejavnost ni več dobičkonosna, drugi pa so pojasnjevali, da je za stabilen dobiček treba oddajati določeno minimalno število sob, spet drugi trdijo, da jim oddajanje sob omogoča nadaljevanje svojega primarnega poklica in lahko obdržijo svoj življenjski standard. To velja zlasti za kmete, ki bi težko obdržali svoje kmetije samo na podlagi dobička, ki ga ustvarjajo s prodajo živine in svojih pridelkov (Bajuk Senčar 2005, 89–90).*

Bajuk Senčar po obsežni analizi turizma v času globalizacije aplicira svoje ugotovitve na primer Bohinja. Poudari, da v Bohinju obstajajo trije različni koncepti razvoja turizma. Vse tri primere smo lahko spoznali že na osnovi pogovorov z aktualnimi ključnimi akterji, ki poskušajo uveljaviti vsak svoj koncept (v mislih imam občinsko upravo, nevladne organizacije in tudi model, kakršnega že poznamo iz preteklosti):

*Doslej smo obravnavali tri koncepte turizma, ki delujejo v Bohinju. Koncept slovenske strategije turizma predstavlja obliko turizma, ki je podvržena močni podjetniški logiki. Ta logika naj bi določala način medsebojnega delovanja turističnih akterjev ter omogočala uresničitev določene ravni uspešnosti turizma ter vsesplošnega ekonomskega razvoja. Občinska razvojna strategija predstavlja koncept turizma, utemeljen na zasebnih investicijah, ki bi omogočale razvoj takšnega turizma, ki bi privlačil »kakovostne«, bogate turiste. Ta idealna oblika turizma naj bi obrnila razvojni trend v Bohinju, ki je ena izmed najmanj razvitih občin na Gorenjskem. Tretji koncept turizma lahko opišemo kot različico uravnoveženega trajnostnega turizma, v katerem je turizem sredstvo za vzdrževanje in modernizacijo nekaterih tradicionalnih oblik življenja ter razvoj območja, ki spada v park. V tem kontekstu bi turizem omogočal domačinom dostojno preživetje in življenje, ki tudi ne bi bilo v nasprotju z osnovno filozofijo parka (Bajuk Senčar 2005, 128).*

»Slovenski« koncept turizma iz preteklih desetletij je bil podvržen predvsem »močni podjetniški logiki«. Koncept, ki sta ga predstavila župan Bohinja Franc Kramar in Milena Košnik, je najbližji »občinski razvojni strategiji«, ki podobno v veliki meri poudarja gospodarski razvoj. Tretji koncept »uravnoveženega trajnostnega turizma« pa se najbolj ujema s predlogi predstavnika CIPRE, Mateja Ogrina. Po Lahovem mnenju je ta koncept tudi

edini sprejemljiv za področje Bohinja in TNP-ja: »Velja tudi pravilo, da ima zaščita narave v TNP prednost pred turizmom in prometom« (Lah 2003, 19).

Zgodba o globaliziranem svetu in odnosu človeštva do okolja v njem je identična na kateremkoli delu planeta, na katerem živimo. Razvoj turistične ponudbe Bohinja zato lahko spremljamo iz dveh zornih kotov: na mikro ravni je to lahko konkreten primer našega, slovenskega odnosa do okolja, ki pa je obenem na makro ravni vpet v svetovno dogajanje, povezano z odnosom človeka do narave nasploh. Bohinjska zgodba je zato lahko le ena od mnogih »majhnih« zgodb, ki ponazarja, kako se izraža človekov odnos do varovanja naravnega okolja: »Svet potrebuje množico trajnih družb, do katerih bodo ljudje prišli po mnogih različnih poteh« (Skrb za Zemljo 1993, 7).

Trajnostni razvoj pomeni usklajenost ekonomije, socialnih razmer in ekologije. Čeprav v Bohinju o trajnostnem razvoju vsekakor razmišljajo, pa je analiza dejanskih razmer pokazala, da trajnostni razvoj na bohinjskem območju v praksi ni dosledno vpeljan ali izvajan. Za uveljavitev radikalnega koncepta trajnostnega razvoja poleg tega primanjkuje znanja ali politične volje.

## **6. SKLEP**

Trajnostni razvoj postaja vrednota, ki jo na deklarativni ravni zagovarjajo države, mednarodne institucije, nevladne organizacije in posamezniki.

Strokovnjaki s področja socioloških znanosti so si praktično enotni v mnenju, da lahko le kompleksen trajnostni razvoj omogoči človeštvu preživetje na planetu Zemlja. Trajnostni razvoj je zato termin, ki ne vključuje le specifičnega odnosa človeka do naravnega okolja, temveč pomeni odgovorno urejanje vseh področij družbenega življenja. Tako, kot je človek vpet v družbene procese, je obenem še vedno del naravnega okolja.

Trajnostno naravnani turizem je le eno izmed področij, ki v praksi izraža generalni odnos človeštva do najpomembnejših izzivov, s katerimi smo soočeni v sodobnih družbah ob začetku 21. stoletja kjerkoli na svetu.

Študija razvoja turizma v Bohinju in TNP-ju zato nima le lokalnega značaja. Naš odnos do okolja se lahko izraža na mikro ravni, obenem pa je vpet v globalne procese, kot jih npr. določajo in poskušajo uresničevati pomembne mednarodne konvencije.

Bohinj s svojo okolico – predvsem s področjem TNP-ja – se trenutno nahaja pred izjemno pomembno prelomnico v svojem razvoju. Družbene, gospodarske, tehnološke in infrastrukturne spremembe bodo podobo bohinjske doline zagotovo spremenile.

Glede na informacije, ki jih posredujejo ključni akterji, ki že odločajo in bodo tudi v prihodnosti odločali o značaju razvoja turizma v bohinjski dolini, lahko sklepamo le naslednje: razvoj turizma in odnos do trajnostnih vrednot sta negotova. Obstaja več različnih razvojnih perspektiv. Katera bo prevladala, z gotovostjo ne moremo trditi. Zavest o pomembnosti trajnostnega razvoja obstaja, vendar pa ravno tako obstaja tudi želja po gospodarskem napredku, ki pa pogosto negira načela trajnostno naravnanih pobud.

Nasprotja med deklariranimi vrednotami in željami ter dejanskim stanjem obstajajo že danes: dober primer tovrstnega neskladja je zgodba o nastanku turistične kmetije Gorjup.

Država, lokalne oblasti, strokovna javnost, zainteresirana laična javnost in sami prebivalci bohinjske doline se zavedajo problemov, ki na tem področju dandanašnji že obstajajo. Predlogi za rešitev obstoječih problemov so različni. Vsekakor bo za učinkovito reševanje nakopičenih težav potrebno veliko usklajevanja in konsenzov.

Če trajnostni razvoj razumemo kot nedvoumno vrednoto v svetu, v katerem živimo in bomo živeli v prihodnje, potem bi upoštevanje na videz radikalnih rešitev, kakršne predvsem predlagajo nevladne organizacije, moralo postati vse pomembnejše. V nasprotnem primeru lahko kratkoročne gospodarske pobude naravnemu prostoru v kratkem času prizadenejo izredno veliko škodo.

Bohinj skupaj s celotnim področjem TNP-ja predstavlja izjemno občutljiv ekosistem, obenem pa tudi izjemno naravno in kulturno vrednoto. Nove cestne povezave, ki bi ljudem iz preostalih koncev Slovenije (ali tujine) Bohinj v praktičnem smislu približale, zagotovo ne morejo in ne smejo predstavljati načina, kako naj se ljudje seznanijo s tem prostorom.

Razvoj trajnostnega turizma v Bohinju zato ostaja v veliki meri odprto vprašanje. V prihodnjih nekaj letih bomo videli, kakšna bo njegova konkretna realizacija.

## 7 LITERATURA

- Agencija Republike Slovenije za okolje. 2011. *Zavarovana območja*. Dostopno prek: <http://www.arso.gov.si/narava/zavarovana%20obmo%C4%8Dja/> (3. julij 2011)
- Bajuk Senčar, Tatiana. 2005. *Kultura turizma. Antropološki pogledi na razvoj Bohinja*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Barbič, Ana. 2005. *Izzivi in priložnosti podeželja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja. Na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
- Božnar, Robi. 2011. Intervju z avtorico. Studor, 19. april 2011
- Dobson, Andrew. 2007. *Green Political Thought*. London and New York: Routledge.
- Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.dars.si/> (13. januar 2011).
- CIPRA*. Dostopno prek: <http://www.cipra.org/sl/CIPRA/cipra-slovenija> (13. januar 2011).
- Giddens, Anthony. 1992. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Kirn, Andrej. 2000. *Trajnostni razvoj in rizična družba. Teorija in praksa* 37 (5): 797–806.
- 2004a. *Ekološki pogled nazaj in naprej. Teorija in praksa* 41 (1–2): 291–308.
- 2004b. *Narava, družba, ekološka zavest*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Konvencija o varstvu Alp (Alpska konvencija)*. Dostopno prek: [http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/zakonodaja/konvencije/alpska\\_konvencija.pdf](http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/zakonodaja/konvencije/alpska_konvencija.pdf) (22. junij 2011)

Kos, Drago. 2004. *Tri ravni trajnostnega razvoja. Teorija in praksa* 41 (1–2): 332–339.

Košnik, Milena. 2010. Intervju z avtorico. Bohinj, 17. september 2010

Kramar, Franc. 2010. Intervju z avtorico. Bohinj, 15. september 2010

Lah, Avguštin. 2001. Pomen etike v turizmu in varstvu okolja. *V Turizem in okolje. Slovenija – turistična dežela*, ur. Avguštin Lah, 15–20. Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.

--- 2003. Triglavski narodni park – zgled za varovanje naravne in kulturne dediščine. *V Slovenski alpski svet in Alpska konvencija*, ur. Avguštin Lah, 19–24. Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.

Langus, Klemen. 2011. Intervju z avtorico. Bohinj, 19. april 2011

Lobnik, Franc. 2004. Okoljsko in razvojno uravnoreženo. *V Sonaravno uravnoreženi razvoj Slovenije*, ur. Avguštin Lah, 5-7. Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.

Meadows, Donella H., Dennis H. Meadows, Jorgen Randers in William W. Behrens III. 1974. *Meje rasti. Poročilo za raziskavo Rimskega kluba o težavnem položaju človeštva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Ministrstvo za okolje in prostor. 2006. *Sistem varstva narave v Sloveniji*. Dostopno prek: [http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/drugo/sistem\\_varstva.pdf](http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/drugo/sistem_varstva.pdf) (1. julij 2011)

--- 2009. *Predlog zakona o Triglavskem narodnem parku*. Dostopno prek: <http://www.mop.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12118/6129/> (1. februar 2010).

Mirković, Milada. 2002. Zgodovina nastanka Aarhuške konvencije. *Aarhuška konvencija v Sloveniji*, ur. Milena Marega in Drago Kos, 13–15. Ljubljana: Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo.

Občina Bohinj. 2009. *Program razvoja turizma v Bohinju 2006–2013*. Dostopno prek: [http://www.bohinj.si/@images/lto/program2007\\_2013.pdf](http://www.bohinj.si/@images/lto/program2007_2013.pdf) (1. februar 2010)

--- 2011. *Študija možnosti zapor v Triglavskem narodnem parku*. Dostopno prek: [http://obcina.bohinj.si/fileadmin/user\\_upload/razvojni\\_idejni\\_dokumenti/Studija\\_moznosti\\_zapor\\_v\\_TNP/Elaborat-studija-moznosti-zapor-v-TNP.pdf](http://obcina.bohinj.si/fileadmin/user_upload/razvojni_idejni_dokumenti/Studija_moznosti_zapor_v_TNP/Elaborat-studija-moznosti-zapor-v-TNP.pdf) (23. junij 2011)

Ogrin, Matej. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 15. april 2011

Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo. 2002. *Aarhuška konvencija v Sloveniji*. Dostopno prek: [http://www.rec-lj.si/projekti/aarhus/dokumenti/strokovna\\_priporocila.pdf](http://www.rec-lj.si/projekti/aarhus/dokumenti/strokovna_priporocila.pdf) (22. junij 2011)

*Rimski klub*. Dostopno prek: <http://www.clubofrome.org/eng/home/> (26. junij 2011).

Soklič, Angelca. 2011. Intervju z avtorico. Podjelje, 17. april 2011

Svetovna zveza za ohranitev narave, Program združenih narodov za okolje, Vsesvetovni sklad za naravo, 1993. *Skrb za Zemljo: strategija za življenje po načelu trajnosti*. 1993. Maribor: Aram.

Šabič, Zlatko. 2004. Vloga mednarodnih okoljevarstvenih režimov. V *Sonaravno uravnoteženi razvoj Slovenije*, ur. Avguštin Lah, 44-48. Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.

Tome, Nina. 2010. *Meje rasti, študija Rimskega kluba – 40 let kasneje*. Dostopno prek: <http://www.planbz slovenijo.si/upload/rast/tome-besedilo.pdf> (26. junij 2011)

*Zakon o ohranjanju narave (ZON – 2 UPB)*. Ur. l. RS 22/2003. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200496&stevilka=4233> (1. februar 2010).

*Zakon o Triglavskem narodnem parku (ZTNP – 1) Ur. l. RS 52/2010. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201052&stevilka=2821> (13. januar 2011).*

*Ukaz o razglasitvi zakona o ratifikaciji Konvencije o varstvu Alp (Alpske konvencije), Ur. l. RS 5/1995. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=199524> (13. januar 2011).*



Priloga A: anketa

## TURISTIČNA PONUDBA V OKOLICI BOHINJSKEGA JEZERA

**Moje ime je Mojca Polak. Na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani pripravljam diplomsko nalogo na temo turizma in njegovega vpliva na naravno dediščino. Kot primer sem izbrala Bohinjsko jezero in njegovo okolico, na kar se navezujejo tudi spodnja vprašanja. Za pripravo dela diplomske naloge je pomembno, da izvem tudi kdo in zakaj obiskuje to turistično destinacijo, kaj mu je tu še posebej všeč, kaj pogreša itd. ter seveda tudi, kdo in zakaj te destinacije ne obiskuje. Hvala!**

---

**V1. Najprej naštejete tri destinacije na Gorenjskem, ki jih vi obiskujete?**

1. \_\_\_\_\_
2. \_\_\_\_\_
3. \_\_\_\_\_

**V2. Ena izmed zanimivih turističnih destinacij na Gorenjskem je tudi Bohinjsko jezero s svojo okolico. Ali ste ga obiskali v zadnjih 12. mesecih?**

1. da → vprašanje 4
2. ne → vprašanje 13

**V3. Če ne – zakaj ne?**

---

---

---

---

---

---

---

**V4. Bohinjsko jezero z okolico ponuja različne možnosti preživljanja prostega časa. Kaj od naštetega ste vi počeli oz. ste si ogledali?**

	da	ne
a. kopanje v Bohinjskem jezeru	1	2
b. vodni športi (kajak, kanu, raft, veslanje)	1	2
c. obisk naravnih znamenitosti kot so Slap Savica, Korita Mostnice, Hudičev most,...	1	2
d. pohodništvo, treking, planinarjenje	1	2
e. sprehodi	1	2
f. kolesarjenje	1	2
g. plezanje	1	2
h. obisk adrenalinskega parka	1	2
i. obisk Aquaparka	1	2
j. jadralno padalstvo	1	2
k. jahanje	1	2
l. ribolov	1	2
m. smuka na Voglu, Koblj	1	2
n. tek na smučeh	1	2
o. drugo (vpišite): dopust na turistični kmetiji		

**V5. Ali ste se v zadnjem letu morda udeležili katere od naslednjih tradicionalnih prireditev?**

	da	ne
a. Vasovanje	1	2
b. Kmečka ohcet	1	2
c. Kresna noč	1	2
d. Kravji bal	1	2

**V6. Za koliko časa ponavadi obiščete Bohinjsko jezero z okolico?**

enodnevni izleti	2 - 3 dni	4 - 5 dni	6 - 7 dni	več kot 7 dni
1	2	3	4	5

**V7. Kako bi na splošno ocenili turistično ponudbo v okolici Bohinjskega jezera? Ocenite na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni, da je ponudba zelo slaba in 5, da je zelo dobra.**

<b>zelo slaba</b>	<b>slaba</b>	<b>niti slaba, niti dobra</b>	<b>dobra</b>	<b>zelo dobra</b>
1	2	3	4	5

**V8. Kako pa bi ocenili gostinsko ponudbo?**

<b>zelo slaba</b>	<b>slaba</b>	<b>niti slaba, niti dobra</b>	<b>dobra</b>	<b>zelo dobra</b>
1	2	3	4	5

**V9. Z istimi ocenami ocenite še možnost nastanitve v okolici Bohinjskega jezera.**

<b>zelo slaba</b>	<b>slaba</b>	<b>niti slaba, niti dobra</b>	<b>dobra</b>	<b>zelo dobra</b>
1	2	3	4	5

	<b>da</b>	<b>ne</b>	<b>Če da – Kaj?</b>
<b>V10. Bi v turistični ponudbi kaj še posebej pohvalili?</b>	1	2	
<b>V11. Ali v turistični ponudbi kaj pogrešate?</b>	1	2	
<b>V12. Ali bi ob Bohinjskem jezeru in bližnji okolici kaj spremenili?</b>	1	2	

**V13. Za konec mi povejte še, koliko je vaše stalno bivališče oddaljeno od Bohinjskega jezera:**

\_\_\_\_\_ km

**V14. Katerega leta ste rojeni?** | 1 | 9 |    |    |

**V15. Kakšno izobrazbo imate?**

<b>končana osnovna šola</b>	<b>končana poklicna šola</b>	<b>končana srednja šola</b>	<b>končana višja, visoka šola, fakulteta</b>
1	2	3	4

**V16. Spol:**

1. moški
2. ženski

**ZA SODELOVANJE SE VAM NAJLEPŠE ZAHVALJUJEM!**